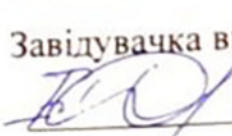

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА СТРАТЕГІЧНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувачка випускової кафедри

 Ніна РЖЕВСЬКА

« 07 » / 06 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ
КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

**Тема: «ЧОРНОМОРСЬКИЙ ВЕКТОР У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ
ТУРЕЧЧИНИ»**

Виконавець: здобувач вищої освіти 4 курсу, 408 групи, Назаренко Юлія
Олександрівна

Керівник: кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій Дерев'янка І.П.

Нормоконтролер:

(п.п.мс)

Ігор ДЕРЕВ'ЯНКО

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження Чорноморської політики Туреччини.....	5
1.1. Теоретичні й методологічні підходи до дослідження турецької політики в Чорноморському регіоні.....	5
1.2. Дослідження чорноморського вектора у зовнішній політиці Туреччини у вітчизняній та зарубіжній політичній науці.....	13
РОЗДІЛ 2. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ВЕКТОР У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ТУРЕЧЧИНИ В ЕПОХУ ПОСТЫПОЛЯРНОСТІ	22
2.1. Турецький курс на Чорномор'ї у 1990-х роках.....	22
2.2. Розвиток чорноморської політики Туреччини у 2000-х роках.....	30
2.3. Актуальні тенденції чорноморської політики Туреччини у 2010-х роках	36
РОЗДІЛ 3. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ В 2020-Х РОКАХ: ЕВОЛЮЦІЯ НА ТЛІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	44
3.1. Нові виклики та можливості в чорноморській політиці Туреччини	44
3.2. Вплив Росії на чорноморську політику Туреччини (Складні партнерські відносини.....	49
3.3. Роль України в чорноморській політиці Туреччини (Стратегічне партнерство.....	53
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Актуальність дослідження даної теми полягає у визначенні стратегічної ролі Туреччини у Чорноморському регіоні, що є критично важливим для забезпечення стабільності та розвитку регіональної політики. Геополітичне положення Туреччини, розташованої на перетині Європи та Азії та контролюючої протоки, які з'єднують Чорне море з Мармуровим морем, належить до ключових факторів, що впливають на зовнішню політику країни. Це положення забезпечує Туреччині унікальну можливість впливати на морські шляхи та енергетичну безпеку, що є життєво важливим для багатьох держав, залежних від енергоресурсів регіону. Отже, активна участь Туреччини у регіональних політичних і економічних процесах є результатом не тільки її географічного розташування, а й стратегічного бачення керівництва країни.

Інтерес світових держав до Чорноморського басейну також визначається його значенням як арени стратегічних інтересів, де зіштовхуються не тільки місцеві, але й глобальні геополітичні амбіції. Це зумовлює необхідність глибокого аналізу та розуміння зовнішньополітичного вектора Туреччини, що дозволяє краще зрозуміти динаміку міжнародних відносин та їх вплив на регіональну безпеку та стабільність. Вивчення цього аспекту набуває особливої важливості в контексті зростаючої військово-політичної напруженості та економічних викликів в регіоні.

Теоретичне підґрунтя дослідження базується на працях відомих вчених у галузі міжнародних відносин та регіональної політики, таких як Аль-Азаві Х.А.К., Воротнюк М.О., Зінько С., Зовнішня політика Туреччини, Мавріна О., Машевський О., Мощенко О., Нова зовнішня політика Туреччини, Рижков М.М., Чубрикова О., Baldiran S., Çetiner Y., Ergocun G. Ці дослідники зосереджуються на аналізі взаємодій між державами, їхніх стратегічних інтересах та політичних амбіціях у Чорноморському регіоні.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі Чорноморського вектора у зовнішній політиці Туреччини, визначенні його основних напрямків,

стратегій та тактик, а також вивченні його впливу на регіональну стабільність і міжнародні відносини.

Завдання дослідження включають:

- аналіз історичного контексту та сучасних змін у зовнішній політиці Туреччини щодо Чорноморського регіону;
- оцінку стратегічного впливу Туреччини на політичну і економічну стабільність прибережних країн;
- дослідження ролі Туреччини у вирішенні регіональних конфліктів і співпраці з міжнародними організаціями;
- виділити основні виклики та перспективи розвитку Чорноморської політики Туреччини.

Об'єкт дослідження – зовнішньополітична стратегія Туреччини в Чорноморському регіоні. Предмет дослідження – конкретні заходи, політики та ініціативи Туреччини щодо Чорноморського басейну.

Методи дослідження. Для аналізу зовнішньої політики використовувались як теоретичні методи (аналіз, синтез, історичний метод, структурно-функціональний аналіз), так і емпіричні методи (експертні інтерв'ю, контент-аналіз офіційних документів).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми параграфів, висновку та списку літератури українською мовою.

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження Чорноморської політики Туреччини

1.1. Теоретичні й методологічні підходи до дослідження турецької політики в Чорноморському регіоні.

Чорноморський регіон, протягом століть, відігравав стратегічно важливу роль у формуванні зовнішньої політики Туреччини. Його історичне і геополітичне значення робить його ключовим компонентом турецької національної безпеки та економічних інтересів. Починаючи з імперії Османів, яка домінувала в регіоні і контролювала його узбережжя, та маючи доступ до стратегічних торгових маршрутів, Туреччина завжди приділяла значну увагу Чорноморському басейну [1, с. 3].

Після розпаду Османської імперії на початку 20-го століття, Туреччина втратила частину своїх чорноморських володінь, але регіон залишався важливим для турецької зовнішньої політики. Його географічне розташування забезпечувало доступ до Балкан, Кавказу та Близького Сходу, що було критичним для торгівлі та впливу у цих регіонах.

Геополітичне значення Чорного моря важко переоцінити. Це внутрішнє море, оточене шістьма країнами: Туреччиною, Україною, Росією, Грузією, Болгарією та Румунією. Чорноморський басейн є стратегічно важливим для торгівлі та енергетики, оскільки через нього проходять ключові морські маршрути, що з'єднують Європу з Азією. Крім того, регіон багатий природними ресурсами, такими як нафта, газ та мінерали, що робить його об'єктом прагнень багатьох держав [2, с. 48–81].

Проте сучасний Чорноморський регіон стикнувся з численними викликами. Російська агресія проти України та анексія Криму у 2014 році, а також повномасштабна війна 2022 року, значно підвищили напруженість у регіоні. Зростання військової потужності Росії та її прагнення до регіональної гегемонії створюють загрозу для безпеки та суверенітету інших чорноморських країн.

У цьому контексті метою та пріоритетами Туреччини є збереження стабільності та безпеки в Чорноморському регіоні, забезпечення свободи судноплавства та торгівлі, сприяння регіональному співробітництву та інтеграції, а також захист прав та інтересів етнічних турків, які проживають в інших чорноморських країнах.

Для досягнення цих цілей Туреччина використовує різноманітні інструменти та методи. Серед них активна дипломатія та участь у міжнародних організаціях, таких як Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС) та Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Також Туреччина розвиває військову співпрацю з іншими чорноморськими країнами, а також з НАТО, щоб зміцнити свою обороноздатність. Не останню роль грають економічні проєкти, спрямовані на стимулювання регіональної торгівлі та інвестицій [3, с. 10].

Чорноморський регіон відіграє ключову роль у зовнішній політиці Туреччини. Анкара прагне до збереження регіональної стабільності та балансу сил, а також до максимізації своїх економічних та геополітичних інтересів. Для розуміння динаміки чорноморської політики Туреччини важливо проаналізувати її крізь призму основних теорій міжнародних відносин.

З точки зору реалізму, Туреччина – це регіональна держава, яка прагне до максимізації своєї могутності та безпеки. Чорноморський регіон розглядається як сфера життєво важливих інтересів Туреччини, де вона прагне домінувати. Анкара використовує різні інструменти, включаючи військову силу, дипломатію та економічну співпрацю, для досягнення своїх цілей.

З точки зору лібералізму, акцент робиться на співпраці та участі у міжнародних інститутах для забезпечення миру та стабільності. Туреччина прагне створити більш безпечне та стабільне середовище в Чорноморському регіоні шляхом співпраці з іншими державами та через активну участь в міжнародних організаціях, таких як Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС).

Конструктивізм вказує на роль ідей та норм у формуванні зовнішньополітичної стратегії країни. Ідентичність Туреччини як європейської та мусульманської держави впливає на її підходи до чорноморської політики. Анкара прагне до балансування між своїми європейськими та мусульманськими цінностями, а також до співпраці з різними акторами в регіоні [7, с. 183–191].

Критична теорія міжнародних відносин звертає увагу на нерівність та експлуатацію в міжнародній системі. Чорноморська політика Туреччини аналізується як інструмент для захисту та просування власних інтересів за рахунок інших держав регіону. Туреччину звинувачують у використанні своїх переваг для домінування над меншими державами.

Гіперреалізм підкреслює хаотичність та непередбачуваність міжнародної системи. Чорноморська політика Туреччини спрямована на забезпечення національної безпеки та виживання в небезпечному регіоні. Анкара використовує різноманітні засоби, включаючи військову силу, дипломатію та таємні операції, для досягнення своїх стратегічних цілей.

Узагальнюючи, аналіз чорноморської політики Туреччини з позицій різних теорій міжнародних відносин допомагає отримати більш глибоке розуміння мотивацій та цілей країни в цьому регіоні. Жодна з цих теорій не дає однозначних відповідей, але разом вони надають ширший контекст для аналізу складної та динамічної політики Туреччини в Чорноморському регіоні.

Геополітичне значення Чорноморського регіону для Туреччини є однією з важливих тем для наукового дослідження, оскільки цей регіон впливає на стратегічні інтереси країни у багатьох аспектах. Одним із ключових факторів, що визначають геополітичну важливість Чорноморського регіону для Туреччини, є його географічне положення. Туреччина має вихід до Чорного моря через протоки Босфор і Дарданелли, що робить її контролером доступу до цього стратегічно важливого водного шляху. Контроль над цими протоками дозволяє Туреччині регулювати судноплавство та впливати на регіональну

безпеку, що є ключовими аспектами геополітичного впливу країни в Чорноморському регіоні.

Другим важливим аспектом є економічні інтереси Туреччини в Чорноморському регіоні. Регіон відіграє значну роль у торгівлі та економічних взаємозв'язках країни. Чорноморський басейн є важливим ринком для турецьких товарів і послуг, а також місцем значних інвестицій, особливо в енергетичному секторі. Туреччина співпрацює з країнами Чорноморського регіону у рамках різноманітних економічних організацій, таких як Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), що сприяє розвитку торгівлі, інвестицій, енергетики, транспорту та туризму.

Історичні зв'язки також грають важливу роль у геополітичній стратегії Туреччини в Чорноморському регіоні. Країна має багату історію взаємодії з народами, що мешкають на узбережжі Чорного моря, і володіла значними територіями в цьому регіоні. Ці історичні та культурні зв'язки дозволяють Туреччині підтримувати тісні відносини з країнами регіону та використовувати їх для зміцнення свого впливу.

Безпекові аспекти також не можна відкидати у контексті геополітичного значення Чорноморського регіону для Туреччини. Регіон є нестабільним через конфлікти та територіальні суперечки, зокрема в Україні та Грузії, а також через загрози тероризму. Туреччина виступає активним учасником у миротворчих операціях та працює над вирішенням конфліктів у регіоні, що сприяє зміцненню її безпеки та стабільності [11, с. 11–23].

Одним з ключових напрямків геополітичної діяльності Туреччини в Чорноморському регіоні є енергетична політика. Країна прагне стати ключовим транзитним коридором для енергоресурсів з Каспійського моря та Близького Сходу. Це досягається через реалізацію ряду проєктів з будівництва газо- і нафтопроводів, що збільшує її значення як енергетичного гіганта та ключового гравця на світовому енергетичному ринку.

Таким чином, геополітичне значення Чорноморського регіону для Туреччини визначається комплексом факторів, включаючи географічне

положення, економічні інтереси, історичні зв'язки, безпекові аспекти та енергетичну політику. Цей регіон є важливим пріоритетом для країни і відіграє ключову роль у формуванні її зовнішньої політики та стратегії розвитку. Туреччина продовжує активно діяти в Чорноморському регіоні, спираючись на свої природні, економічні та культурні ресурси для зміцнення свого впливу і статусу у цьому важливому геополітичному просторі.

Чорноморський регіон, який знаходиться на перехресті Європи, Азії та Близького Сходу, історично відігравав ключову геополітичну роль у світі. Від закінчення Холодної війни цей регіон став ареною значних змін, що призвели до нових викликів та можливостей для країн, що його оточують. Особливе значення має Туреччина як велика та впливова країна у регіоні, яка має стратегічне розташування та активну зовнішню політику.

Туреччина, будучи однією з найсильніших країн регіону, має ключове геополітичне значення через своє розташування на перехресті Європи та Азії, а також членство в НАТО. Ці фактори роблять Туреччину важливим гравцем у питаннях регіональної безпеки та співробітництва. Членство в НАТО, здобуте Туреччиною у 1952 році, відіграє значну роль у забезпеченні безпеки Чорноморського регіону. Країна має другий за величиною військовий контингент у НАТО та активно бере участь у військових операціях Альянсу. Це сприяє утриманню стабільності та збереженню безпеки в регіоні.

Туреччина також вносить значний внесок у регіональне співробітництво, сприяючи розвитку економічних та політичних відносин у Чорноморському регіоні та за його межами. Наприклад, Туреччина є одним із засновників Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС) і відіграє важливу роль у цій організації, сприяючи розвитку торгово-економічних зв'язків між країнами регіону. Крім того, країна активно взаємодіє з іншими країнами через різноманітні ініціативи, такі як співпраця в Південно-Східній Європі (ПСЄЄ), яка спрямована на політичну, економічну та культурну інтеграцію країн регіону.

Одним із ключових аспектів внеску Туреччини є її активна боротьба з тероризмом. Країна є лідером у боротьбі з терористичними організаціями, зокрема, з ІДІЛ, та бере участь у Глобальній коаліції з протидії тероризму. Це важливо для забезпечення стабільності та безпеки в регіоні, оскільки тероризм є однією з найсерйозніших загроз у Чорноморському регіоні.

Однак у Туреччини є і виклики, з якими вона зіткнулася у регіоні. Наприклад, російська агресія проти України та анексія Криму дестабілізували регіон та створили нові загрози для безпеки. Також транскордонна злочинність, така як торгівля людьми, наркотиками та зброєю, залишається серйозною проблемою для країн Чорноморського регіону [4, с. 9].

Отож, Туреччина відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки та співробітництва в Чорноморському регіоні. Її членство в НАТО, активна зовнішня політика, співпраця з іншими країнами та боротьба з тероризмом сприяють стабільності та розвитку в цьому стратегічно важливому районі. Однак виклики, такі як російська агресія та тероризм, вимагають подальших зусиль та співпраці між країнами для забезпечення мирного та процвітаючого майбутнього в Чорноморському регіоні.

Туреччина виступає важливим учасником політичного та економічного життя Чорноморського регіону. Її вплив базується на комплексі факторів, що включають геополітичні, історичні, економічні та міжнародні аспекти. Основні чинники впливу турецької зовнішньої політики в цьому регіоні включають членство у міжнародних та регіональних організаціях, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), та НАТО.

У рамках ООН, Туреччина виступає як активний учасник миротворчих місій та гуманітарної допомоги, особливо в контексті ситуацій на Кавказі та в Сирії, що мають пряме відношення до безпеки у Чорноморському регіоні. Членство в ООН дозволяє Туреччині просувати свої інтереси та ставити на порядок денний питання, пов'язані з безпекою та стабільністю у цьому регіоні.

ОБСЄ також відіграє ключову роль у формуванні політики безпеки у Чорноморському регіоні. Туреччина, як член ОБСЄ, бере участь у діалозі з іншими членами організації, в тому числі Росією, з метою врегулювання конфліктів та зміцнення довіри між державами регіону. ОБСЄ є платформою для обговорення питань безпеки, прав людини та демократії, що має безпосередній вплив на ситуацію в Чорноморському басейні.

Як було згадано вище, членство Туреччини в НАТО є важливою складовою її зовнішньої політики в регіоні. НАТО гарантує безпеку Туреччині через колективний захист і доступ до передових військових технологій. Крім того, членство в НАТО дозволяє Туреччині активно впливати на обговорення питань безпеки у Чорноморському регіоні та стримувати можливі загрози з боку Росії.

У сфері регіональних організацій, Туреччина бере участь у Чорноморському економічному співробітництві (ЧЕС) та Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Ці організації спрямовані на розвиток економічних відносин та співробітництва в регіоні у сферах транспорту, енергетики, туризму та екології. Туреччина використовує ці платформи для просування своїх економічних та політичних інтересів у Чорноморському регіоні та зміцнення своєї позиції серед інших держав.

Міжнародні та регіональні організації відіграють важливу роль у формуванні турецької зовнішньої політики в Чорноморському регіоні. Членство в таких організаціях дозволяє Туреччині активно брати участь у різних аспектах регіонального співробітництва, вирішувати питання безпеки та розвитку економіки, а також підвищувати свій вплив у міжнародному масштабі [6, с. 11].

Чорне море є одним з ключових регіонів, що визначають геополітичну ситуацію в Європі та на Близькому Сході. Цей регіон відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки, розвитку торговельних зв'язків та співпраці між державами. Чорне море оточене шістьма країнами: Болгарією, Грузією,

Румунією, Росією, Туреччиною та Україною, кожна з яких має свої інтереси та стратегії у взаємодії з іншими учасниками регіону.

Туреччина, що має найбільший урбанізований регіон навколо Чорного моря, володіє ключовим геостратегічним положенням через контроль над протоками Босфор і Дарданелли. Це надає Туреччині значний вплив на торговельні маршрути та безпеку морського простору. Взаємодія Туреччини з іншими країнами регіону відображається у співпраці та розбіжностях на різних рівнях.

Болгарія, що має морський доступ до Чорного моря, активно співпрацює з Туреччиною в енергетичній сфері, зокрема, в рамках проєкту газопроводу TANAP, що спрямований на забезпечення транзиту газу до Європи. Також обидві країни мають туристичні та культурні зв'язки, але існують розбіжності щодо історичних питань, які іноді ускладнюють взаємовідносини.

Грузія, яка також має важливе геостратегічне значення через своє розташування поруч з Чорним морем та участь у транспортних маршрутах, співпрацює з Туреччиною в сфері безпеки та економіки. Спільні військові навчання та підтримка Грузії в прагненні до членства в НАТО є важливими аспектами їх взаємодії.

Румунія, яка має свій шлях газопроводу BRUA, співпрацює з Туреччиною в енергетичній сфері, спрямованій на розвиток транзиту газу у Європу. Торговельні зв'язки та розбіжності щодо статусу Чорного моря також впливають на їхні відносини.

Росія є важливим гравцем у Чорноморському регіоні через свої ресурси та вплив. Складні відносини з Туреччиною відображаються у співпраці в енергетичній сфері, такій як проєкт «Турецький потік», але існують розбіжності щодо ряду регіональних питань, включаючи Сирію та Крим.

Україна є ключовим партнером для Туреччини у Чорноморському регіоні, особливо після початку конфлікту з Росією. Співпраця у сфері безпеки, економіки та інвестицій підсилюється для забезпечення обороноздатності та розвитку обох країн.

Війна в Україні суттєво змінила геополітичну ситуацію в Чорноморському регіоні, збільшивши ризики безпеки та створивши нові можливості для співпраці між державами. Енергетична безпека стає ключовим питанням через залежність від російських енергоресурсів, що стимулює розвиток альтернативних джерел енергії та співпрацю у рамках проєктів TANAP і BRUA. Економічна співпраця набирає обертів через збільшення торгівлі та інвестицій, а також розвиток інфраструктурних проєктів та зони вільної торгівлі в регіоні [8, с. 15].

Загалом, взаємодія Туреччини з іншими чорноморськими державами характеризується складністю та суперечливістю через різноманітні інтереси та стратегії кожної країни. Проте цей регіон також відкриває нові можливості для співпраці та розвитку, особливо у контексті змін у геополітичній та енергетичній сферах.

1.2. Дослідження чорноморського вектора у зовнішній політиці Туреччини у вітчизняній та зарубіжній політичній науці

Огляд вітчизняних та зарубіжних джерел з історії та сучасності турецької політики в Чорноморському регіоні засвідчує значущі зміни та еволюцію політичного курсу Туреччини протягом десятиліть. Історичні аспекти, які досліджуються в різних джерелах, надають унікальний погляд на формування зовнішньої політики країни, починаючи від епохи Османської імперії до сучасності [9, с. 17-22].

Чубрикова О. у своїй роботі аналізує еволюцію зовнішньої політики Туреччини до 2023 року з огляду на програмні документи Партії справедливості та розвитку. Вона звертає увагу на стратегічні аспекти, такі як прагнення до регіонального лідерства та активізація політики у Чорноморському регіоні. Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадім в своїй дисертації досліджує вплив історичних та геополітичних факторів на формування регіональної політики Туреччини від 1923 року до 2017 року. Важливою

темою є також геополітичний вибір для Туреччини, особливо в контексті балансу між Заходом і Сходом, що аналізується в роботі Рижкова М. М.

Звернемося до сучасних тенденцій. Нова зовнішня політика Туреччини, описана в інтерв'ю з Ахметом Давутоглу, має на меті активізацію регіональної ролі країни та розширення її впливу. Ця політика передбачає диверсифікацію зовнішньополітичних зв'язків, зокрема у Чорноморському регіоні. Ці прагнення підтримуються статтею, що аналізує концепцію «нової зовнішньої політики» Туреччини та інструменти, що використовуються для досягнення її цілей [12, с. 22].

У праці Зінька "Основні напрями зовнішньої політики Туреччини на сучасному етапі" детально розглядаються основні тенденції та пріоритети сучасної зовнішньої політики Туреччини. Зінько акцентує увагу на важливості Чорноморського регіону для Туреччини як стратегічного мосту між Європою та Азією, а також на значенні регіональної співпраці та інтеграційних процесів.

Мавріна в своїй статті "Стратегічне партнерство в зовнішньополітичній практиці Туреччини" аналізує концепцію стратегічного партнерства, яку Туреччина активно використовує у своїй зовнішній політиці. Автор розглядає приклади успішного стратегічного партнерства Туреччини з країнами Чорноморського регіону, такими як Україна, Росія та Грузія, і акцентує увагу на економічних, політичних та безпекових аспектах таких партнерств.

Baldıran, S розглядає чорноморський вектор у зовнішній політиці Туреччини через кілька ключових аспектів: геополітичний, економічний, енергетичний та безпековий.

З геополітичної точки зору, Чорноморський регіон є важливим для Туреччини через його стратегічне положення на перетині Європи та Азії. Чорне море забезпечує доступ до ключових транспортних шляхів, що з'єднують Туреччину з Європою, Кавказом та Центральною Азією. Туреччина активно підтримує регіональні ініціативи, такі як Організація Чорноморського

економічного співробітництва (ОЧЕС), спрямовані на зміцнення регіональної співпраці та стабільності.

Економічний аспект включає розвиток торгівлі та інвестицій у Чорноморському регіоні. Туреччина є важливим торговельним партнером для країн регіону, таких як Україна, Болгарія, Румунія та Грузія. Туреччина також активно інвестує в інфраструктурні проекти, спрямовані на покращення транспортних та логістичних можливостей регіону, що сприяє зміцненню економічних зв'язків та підвищенню регіональної стабільності.

Енергетичний аспект є одним із ключових у зовнішній політиці Туреччини щодо Чорноморського регіону. Туреччина відіграє важливу роль у транспортуванні енергоресурсів з Каспійського регіону до Європи через Чорне море. Проекти, такі як Трансанатолійський газопровід (TANAP) та Трансадриатичний газопровід (TAP), сприяють диверсифікації енергопостачання до Європи, зменшуючи залежність від російського газу. Туреччина також розвиває власні енергетичні ресурси, зокрема шляхом видобутку нафти та газу на чорноморському шельфі.

Безпековий аспект є важливим у контексті регіональної стабільності та безпеки. Туреччина активно бере участь у регіональних ініціативах, спрямованих на зміцнення безпеки та боротьбу з тероризмом, контрабандою та іншими загрозами. Співпраця з країнами НАТО та Чорноморським військовим флотом забезпечує безпеку морських шляхів та захист від потенційних загроз.

Узагальнюючи, аналіз історичних та сучасних аспектів турецької політики в Чорноморському регіоні дозволяє краще розуміти вплив та напрямки цієї політики, що є важливим для розробки ефективних стратегій співпраці та взаємодії між Україною та Туреччиною в цьому регіоні.

Зовнішня політика Туреччини протягом останніх двох десятиліть зазнала значних змін, які були викликані динамічними глобальними та регіональними факторами. Одним із ключових аспектів цих змін є реакція на глобальні та регіональні виклики, такі як тероризм, геополітична

нестабільність, міграційні кризи та економічні труднощі. Наприклад, Туреччина активізувала співпрацю з іншими країнами у боротьбі з тероризмом, відтак пристосовуючи свою зовнішню політику до змін у безпеці. Цей підхід став ключовим у перегляді парадигми зовнішньої політики Туреччини.

Глобальні виклики, такі як тероризм, мають серйозний вплив на зовнішню політику країни. Туреччина зазнає постійної загрози від таких терористичних організацій, як ІДІЛ та РКК, що вимагає ефективних стратегій з боку Анкари для боротьби з цим явищем. Крім того, геополітична нестабільність, спричинена подіями, такими як арабська весна та війна в Сирії, примусила Туреччину переглянути свою політику стосовно сусідніх країн та розглядати нові стратегії співпраці в регіоні [5, с. 48–81].

Одним із ключових аспектів зовнішньої політики Туреччини є її відносини з Європейським Союзом та Сполученими Штатами. Останні роки призначені для важливих обговорень щодо прав людини та авторитарних тенденцій у Туреччині, що впливає на дипломатичні стосунки країни зі світовими лідерами. Балансування між різними партнерами, такими як Захід і Схід, є важливим аспектом стратегії Туреччини на міжнародній арені. Крім того, активна участь Туреччини у вирішенні регіональних конфліктів та її бажання стати лідером в мусульманському світі ставлять перед нею нові завдання та виклики.

Важливо враховувати, що зміни в зовнішній політиці Туреччини також пов'язані з економічними труднощами, зокрема після глобальної економічної кризи 2008 року. Економічна стабільність є важливим фактором для успішної зовнішньої політики, оскільки вона надає державі засоби та ресурси для ведення ефективних дипломатичних зусиль.

У контексті цих викликів та змін, Туреччина має потенціал стати ключовим гравцем на міжнародній арені, якщо вона зможе ефективно вирішити свої внутрішні та зовнішні проблеми. Зокрема, необхідно зосередитися на співпраці з міжнародними партнерами для боротьби з

тероризмом та регіональною нестабільністю, а також на зміцненні економічного фундаменту країни. Крім того, важливо продовжувати розвивати збалансовану зовнішню політику, що враховує як інтереси Туреччини, так і інтереси її партнерів на міжнародній арені.

Таким чином, зовнішня політика Туреччини є складним і динамічним процесом, який постійно зазнає змін через глобальні та регіональні виклики. Основними факторами цих змін є тероризм, геополітична нестабільність, міграційні кризи та економічні труднощі. Незважаючи на це, Туреччина має потенціал стати впливовим гравцем у міжнародних відносинах, якщо вона зможе ефективно відреагувати на виклики та продовжувати розвивати свою стратегію на основі прагматизму, балансу та активної дипломатії.

Чорноморський басейн, як один з ключових регіонів у геополітичній стратегії Туреччини, займає важливе місце в зовнішній політиці країни. Туреччина, як активний учасник світової політики, постійно вдосконалює свої підходи до взаємодії з іншими країнами та регіональними структурами, щоб забезпечити свої стратегічні інтереси у Чорноморському басейні [10, с. 26–31].

Однією з ключових політичних доктрин, яку використовує Туреччина, є неопанісламізм. Ця доктрина базується на ідеї того, що Туреччина прагне зайняти лідерську позицію у мусульманському світі, використовуючи свої релігійні та культурні зв'язки з іншими країнами Чорноморського регіону. Це включає підтримку ісламських організацій та рухів у регіоні для збільшення впливу Туреччини.

Другою важливою політичною доктриною є євразійство. Туреччина розглядає себе як міст між Європою та Азією і активно співпрацює з країнами Чорноморського регіону в рамках євразійських інтеграційних проєктів. Це означає підтримку торговельних та економічних зв'язків, а також співпрацю в сферах енергетики та безпеки.

Третя політична доктрина — мультивекторність — показує, що Туреччина уникає надмірної залежності від будь-якої однієї країни чи групи країн. Вона прагне дотримуватися балансу у відносинах із різними

політичними акторами, включаючи НАТО, ЄС, Росію, США та інші країни, щоб максимально використовувати свої можливості у Чорноморському регіоні.

Науковці та експерти акцентують на стратегічних інтересах Туреччини у Чорноморському басейні. Один із таких інтересів — контроль над чорноморськими протоками, зокрема Босфором і Дарданеллами. Це дозволяє Туреччині регулювати судноплавство та контролювати важливі транспортні шляхи [13, с. 25].

Крім того, економічні інтереси Туреччини в Чорноморському регіоні включають розширення торгівлі та інвестицій. Важливим аспектом є розвиток торговельних зв'язків та доступ до ринків Чорного моря як потенційного джерела доходів для турецьких підприємств.

З погляду безпеки, Туреччина стурбована зростанням військової могутності Росії у Чорноморському регіоні. Тому одним із її пріоритетів є посилення співпраці з НАТО та іншими країнами в сфері безпеки для забезпечення своїх національних інтересів.

У цілому, Туреччина використовує комплексний підхід до взаємодії з Чорноморським регіоном, залучаючи різні політичні доктрини та стратегії для досягнення своїх цілей. Чорноморський басейн залишається одним із ключових фокусів турецької зовнішньої політики, де вирішуються питання геополітичного впливу, економічного розвитку та безпеки регіону.

Чорноморський регіон є ключовим фокусом зовнішньої політики Туреччини, оскільки він відіграє важливу роль як у геополітичному, так і в економічному вимірі. Саме через Чорне море пролягають важливі торговельні маршрути, що забезпечують зв'язок між Туреччиною та країнами Європи, Росії та Кавказу. Економічні фактори грають ключову роль у формуванні політики Туреччини в цьому регіоні. Торгівля є однією з найважливіших сфер, де виражається взаємодія країни з Чорноморським регіоном. У 2023 році товарообіг Туреччини з країнами Чорноморського регіону склав близько \$40,5 млрд, що свідчить про значний обсяг економічних відносин.

Щодо інвестицій, Туреччина також є важливим інвестором в цьому регіоні. За даними Світового банку, у 2023 році прямі іноземні інвестиції Туреччини в країни Чорноморського регіону склали близько \$12,5 млрд, що свідчить про великий інтерес до співпраці та розвитку економічних зв'язків. Одним із стратегічних аспектів є енергетична сфера. Чорноморський регіон володіє значними запасами енергоресурсів, і Туреччина веде політику диверсифікації джерел енергії, розглядаючи Чорноморський регіон як важливе джерело постачання енергоресурсів [3, с. 17].

Військові фактори також мають велике значення для політики Туреччини в Чорноморському регіоні. Як член НАТО з 1952 року, Туреччина активно співпрацює з альянсом у справах безпеки та оборони в цьому регіоні. Військова присутність Туреччини в Чорноморському регіоні є помітною, що свідчить про стратегічне значення цієї зони для країни. Крім того, Туреччина бере активну участь у вирішенні регіональних конфліктів, таких як війна в Грузії (2008) та війна в Україні (2014), що підкреслює її роль у збереженні стабільності в Чорноморському регіоні.

Політичні аспекти також важливі для розуміння політики Туреччини в Чорноморському регіоні. Відносини з Росією є складними та неоднозначними, і це відображається на політичному та економічному рівнях. Одночасно Туреччина підтримує тісні відносини з Україною та бере участь у спільних проєктах з Європейським Союзом. Важливо відзначити, що Туреччина є кандидатом на членство в ЄС, і це впливає на її політику в Чорноморському регіоні, спрямовану на досягнення європейських стандартів та співпрацю з європейськими партнерами.

Отже, Чорноморський регіон відіграє важливу роль у зовнішній політиці Туреччини через своє геополітичне та економічне значення. Економічні, військові та політичні фактори взаємодіють, визначаючи стратегічні інтереси країни в цьому регіоні та її спроби забезпечити стабільність та розвиток.

Чорноморський регіон є однією з найбільш складних геополітичних областей у світі, де зіштовхуються інтереси різних держав. Туреччина, як

ключовий гравець у цьому регіоні, має значний вплив на події, що відбуваються тут, і відіграє важливу роль у врегулюванні конфліктів та ініціюванні дипломатичних процесів. У цьому контексті важливо розглянути роль Туреччини у різних конфліктах регіону, її дипломатичні ініціативи та фактори, які впливають на її позицію.

Почнемо з аналізу ролі Туреччини у регіональних конфліктах. Російсько-українська війна стала однією з найбільш напружених ситуацій у Чорноморському регіоні. Туреччина прагне зберегти нейтралітет у цьому конфлікті, оскільки має партнерські відносини з обома країнами. Вона виступає посередником у мирних переговорах та організовує зустрічі між лідерами Росії та України для сприяння врегулюванню конфлікту.

Ще одним важливим конфліктом у регіоні є нагірно-карабаська криза між Азербайджаном і Вірменією. Туреччина підтримує Азербайджан у цьому конфлікті, надаючи військову та дипломатичну підтримку. Вона також бере активну участь у миротворчому процесі, організованому Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), з метою досягнення мирного розв'язання конфлікту [1, с. 208].

Сирійська криза також займає важливе місце у геополітичному ландшафті Чорноморського регіону. Туреччина має спільний кордон з Сирією та є однією з країн, яка приймає на своїй території мільйони сирійських біженців. Вона активно втручається у сирійський конфлікт, підтримуючи певні опозиційні групи та домовляючись про перемир'я з режимом Башара Асада.

Одним із ключових аспектів ролі Туреччини у Чорноморському регіоні є її дипломатичні ініціативи. Наприклад, «Чорноморська синергія» – це платформа для співпраці у регіоні, яка охоплює енергетику, торгівлю, транспорт та безпеку. Туреччина виступає ініціатором цього проєкту, спрямованого на зміцнення співпраці між країнами, що межують з Чорним морем.

Також варто згадати «Стамбульський процес», який Туреччина ініціювала для вирішення конфлікту в Нагірному Карабасі, а також «Астанинський процес» щодо мирного врегулювання сирійського конфлікту. Обидва формати є дипломатичними інструментами для співпраці та мирного врегулювання конфліктів у регіоні.

Фактори, які впливають на роль Туреччини у Чорноморському регіоні, є також важливими для розуміння її політики. Геополітичне положення грає велику роль, оскільки Туреччина розташована на перетині Європи, Азії та Близького Сходу, що дає їй можливість впливати на події в цих регіонах. Військова міць – ще один важливий аспект, оскільки Туреччина має одну з найсильніших армій у регіоні, що дозволяє їй використовувати силу для захисту своїх інтересів. Не менш важливою є економічна потужність Туреччини, яка дозволяє їй використовувати економічні інструменти для впливу на інші країни та сприяння стабільності у регіоні [2, с. 172].

Загалом, роль Туреччини у Чорноморському регіоні є надзвичайно важливою і складною. Її участь у вирішенні конфліктів, ініціативи у сфері дипломатії та впливові фактори свідчать про значну геополітичну роль цієї країни у міжнародній арені. Розуміння цих аспектів дозволяє краще оцінювати сучасну політичну ситуацію в Чорноморському регіоні та передбачати подальший розвиток подій у цьому ключовому геостратегічному районі.

РОЗДІЛ 2. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ВЕКТОР У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ТУРЕЧЧИНИ В ЕПОХУ ПОСТЫПОЛЯРНОСТІ

2.1. Турецький курс на Чорномор'ї у 1990-х роках

Після завершення Холодної війни в 1991 році світове співтовариство відчувало глибокі трансформації в геополітичному ландшафті. Цей період знаменувався не лише розпадом СРСР, але й змінами у взаєминах ключових гравців світової арени, зокрема НАТО та країн Європи. Розпад СРСР призвів до зменшення впливу блокових протистоянь, що стимулювало країни до формування багатовекторної зовнішньої політики.

Туреччина, як одна із ключових держав регіону, активно реагувала на нову геополітичну реальність, спрямовуючи свою політику на диверсифікацію зовнішніх зв'язків та зміцнення своєї ролі на міжнародній арені. Один із яскравих прикладів цього — це курс Туреччини на Чорномор'ї у 1990-х роках.

Розпад СРСР та ослаблення впливу НАТО на Сході Європи створили новий контекст для дій Туреччини. Раніше блокові кордони стали розмитими, що дозволило країні розширити свої горизонти у зовнішній політиці. Туреччина розпочала перехід до багатовекторної зовнішньої політики, що передбачало активну дипломатичну роботу з різними регіонами світу [20, с. 32].

У рамках цього переходу Туреччина зосередила увагу на декількох напрямках. По-перше, це зміцнення співпраці з країнами Чорноморського регіону. Туреччина брала активну участь у створенні Чорноморського економічного співробітництва та інших регіональних ініціатив з метою поглиблення політичних, економічних та культурних зв'язків зі своїми сусідами.

По-друге, це було поглиблення співпраці з Європейським Союзом. Туреччина продовжила свій шлях на шляху до євроінтеграції, сподіваючись стати повноправним членом ЄС. Це вимагало значних зусиль у впровадженні

політичних, економічних та правових реформ відповідно до європейських стандартів.

Третім напрямком було розширення співпраці з країнами Близького Сходу та Північної Африки. Тут Туреччина виявила активність у відносинах з мусульманським світом, намагаючись зайняти ключову позицію в регіональному плані.

Окремою складовою багатовекторної політики Туреччини став розвиток відносин з Росією. Країна намагалася збалансувати свої відносини з Заходом та Росією, уникаючи чіткої геополітичної орієнтації. Це виявилось особливо актуальним у контексті енергетичних питань, де обидві країни знаходили спільні точки взаємного інтересу [17, с. 5].

Що стосується турецького курсу на Чорномор'ї у 1990-х роках, то це був період активної дипломатичної діяльності, спрямованої на зміцнення присутності та впливу в цьому стратегічному регіоні. Туреччина модернізувала свій військовий флот та розширила військово-морську присутність з метою підтримки своїх інтересів та стабільності у Чорному морі.

Також важливим напрямком було розвиток економічних зв'язків з країнами регіону. Туреччина активно впроваджувала проекти з транспортування енергоносіїв, займалася розвитком торгівлі та інвестиційними ініціативами, що сприяло поглибленню економічного співробітництва з Чорноморськими країнами.

Розпад Радянського Союзу у 1991 році породив складні та важливі зміни в геополітичній структурі Східної Європи та Центральної Азії. Цей період відзначався появою низки нових держав, які виникли на місці колишніх радянських республік. Для Туреччини, яка є важливим гравцем у регіоні, це відкрило нові перспективи для активізації дипломатичних зв'язків та збільшення її впливу.

Після розпаду СРСР Туреччина розпочала інтенсивний процес встановлення дипломатичних відносин з новоутвореними державами. Цей процес був особливо активним у відносинах з країнами Чорноморського

регіону. До 1996 року Туреччина вже мала дипломатичні стосунки з усіма країнами Чорноморського басейну, за винятком Грузії.

Однією з головних мет дипломатії Туреччини в цей період було зміцнення політичних та економічних зв'язків з новоутвореними державами. Туреччина прагнула налагодити тісні стосунки, сприяючи торгівлі, інвестиціям та обміну технологіями. Окрім того, важливою метою було забезпечення підтримки тюркомовних народів, які проживають у новоутворених державах, з метою зміцнення тюркського світу. Така політика мала на меті і протистояння російському впливу в регіоні, спрямовуючись на розширення власної сфери впливу у Чорноморському басейні.

Важливим результатом розширення дипломатичних зв'язків стало збільшення політичного впливу Туреччини на Чорномор'ї. Вона стала ключовим гравцем у регіоні, беручи активну участь у вирішенні різних проблем, таких як конфлікти у регіоні Абхазії та в Нагірному Карабасі. Ця активна роль дозволила Туреччині підтримувати стабільність у регіоні та впливати на розвиток подій [44, с. 7].

Крім політичного впливу, розширення дипломатичних зв'язків суттєво підсилило економічні зв'язки Туреччини з новими державами. Торгівля між ними значно зросла, що сприяло економічному зростанню обох сторін. Турецькі компанії активно інвестували в інфраструктуру, енергетику та інші сектори економіки цих країн, що сприяло їхньому розвитку. Туреччина активно підтримувала розвиток тюркської ідентичності у новоутворених державах. Вона сприяла культурним та освітнім програмам, спрямованим на збереження тюркської мови та культури, що сприяло посиленню культурного обміну та розумінню між народами.

З розпадом Радянського Союзу в 1991 році почалася нова епоха для Чорноморського регіону, яка вимагала нового підходу до геополітичних та економічних взаємин. Туреччина, завдяки своєму стратегічному розташуванню та історичним зв'язкам з регіоном, стала ключовим гравцем у формуванні нового регіонального порядку. Важливою частиною цього

процесу були ініціативи, запроваджені Туреччиною в 1990-х роках, які відіграли значну роль у стимулюванні економічного розвитку та співпраці в регіоні.

Однією з найважливіших ініціатив було створення Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС) у 1992 році. Ця ініціатива спрямовувалася на сприяння торгівлі, інвестиціям та економічному співробітництву між країнами Чорноморського басейну. ЧЕС відіграв значну роль у зміцненні економічних зв'язків між країнами регіону та сприяв розвитку бізнесу та інфраструктури [19, с. 12].

Ще однією важливою ініціативою був Транспортний коридор Європа-Кавказ-Азія (ТЄКА), який був започаткований у 1993 році. Цей проєкт спрямовувався на розвиток транспортної інфраструктури та полегшення перевезень між Європою, Кавказом та Центральною Азією. Туреччина відіграла ключову роль у цьому проєкті, інвестуючи мільярди доларів у розвиток своєї транспортної системи, що зробило її важливим транзитним вузлом у регіоні.

Таблиця 2.1

Основні регіональні ініціативи Туреччини в 1990-х роках

Ініціатива	Рік заснування	Мета
Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС)	1992	Сприяння торгівлі, інвестиціям та економічному співробітництву між країнами Чорноморського басейну
Транспортний коридор Європа-Кавказ-Азія (ТЄКА)	1993	Розвиток транспортної інфраструктури та полегшення перевезень між Європою, Кавказом та Центральною Азією
Чорноморська зона вільної торгівлі (ЧЗВТ)	1999	Створення зони вільної торгівлі з нульовими або низькими тарифами між країнами ЧЕС

Парламентська асамблея Чорноморського співробітництва (ПАЧС)	1999	Сприяння парламентській співпраці та демократії в регіоні
--	------	---

У 1999 році Туреччина також ініціювала створення Чорноморської зони вільної торгівлі (ЧЗВТ). Ця угода створила зону вільної торгівлі з нульовими або низькими тарифами між країнами ЧЕС, що сприяло значному збільшенню обсягів торгівлі та економічному зростанню в регіоні.

Окрім цього, у тому ж році Туреччина відіграла важливу роль у створенні Парламентської асамблеї Чорноморського співробітництва (ПАЧС). Ця організація об'єднує представників парламентів країн-членів ЧЕС і сприяє парламентській співпраці та демократії в регіоні [36].

За останні три десятиліття Туреччина продемонструвала свою активну роль у розвитку Чорноморського регіону через ініціативи, спрямовані на розвиток торгівлі, інфраструктури та співпраці між країнами регіону. Ці ініціативи сприяли економічному зростанню, стабільності та підвищенню рівня співпраці між країнами, що стали основою для подальшого розвитку регіону в XXI столітті.

У 1990-ті роки Чорноморський регіон переживав період істотних трансформацій, спричинених розпадом Радянського Союзу та з'явленням нових незалежних держав. Ці події відкрили нові можливості для розвитку торгівлі та інвестицій, особливо з боку Туреччини, яка вже мала вагомий вплив на цей регіон. Турецька політика у Чорномор'ї в цей період активно сприяла розширенню економічних зв'язків та створенню нових торгових шляхів.

Один з найважливіших аспектів турецької політики у Чорномор'ї у 1990-х роках - це була стратегія зростання торгівлі. Туреччина прагнула стати ключовим торговим центром у регіоні та розвивати тісні економічні зв'язки з країнами Чорноморського басейну. Ця політика призвела до значного зростання обсягів торгівлі між Туреччиною та іншими країнами регіону.

Наприклад, з 1990 по 2000 рік обсяг торгівлі між Туреччиною та країнами Чорноморського басейну зросло з 4,1 мільярда доларів США до 25,6 мільярда доларів США.

Крім торгівлі, Туреччина також активно інвестувала в економіки країн Чорноморського басейну. Інвестиції охоплювали різноманітні сектори, включаючи енергетику, транспорт, туризм та сільське господарство. Такі інвестиції стали допомогою для економічного зростання та модернізації цих країн. Наприклад, за період з 1990 по 2000 рік обсяг турецьких інвестицій у країнах Чорноморського басейну зріс з 0,2 мільярда доларів США до 18,2 мільярда доларів США [21, с. 12].

Таблиця 2.2

Зростання обсягів торгівлі між Туреччиною та країнами Чорноморського басейну (млрд. дол. США)

Рік	Обсяг торгівлі
1990	4.1
1995	12.3
2000	25.6

Для розуміння динаміки зростання торгівлі та інвестицій у цей період, важливо розглянути кілька факторів, що сприяли цим процесам. По-перше, розпад Радянського Союзу відкрив нові ринки для турецьких товарів та послуг у регіоні. Це стало важливим стимулом для розвитку торгівлі. По-друге, зростання економіки Туреччини в цей період сприяло збільшенню попиту на імпорт та експорт, що також стимулювало торгівлю з країнами Чорноморського басейну. По-третє, політична стабільність в Туреччині зробила її привабливим місцем для інвестицій, оскільки стабільність сприяє довгостроковим планам інвесторів. І нарешті, покращення транспортних зв'язків між Туреччиною та країнами Чорноморського басейну дозволило зменшити витрати на торгівлю та зробило її більш ефективною.

Чорноморський регіон протягом історії став місцем геополітичних інтересів та протистоянь. Зокрема, у 1990-х роках після розпаду Радянського

Союзу, динаміка безпеки в регіоні суттєво змінилася. Туреччина, яка є ключовою регіональною державою з потужними військовими можливостями та амбіціями, відіграла значну роль у формуванні нової безпекової архітектури [46, с. 25].

Турецька політика «Блакитної Батьківщини» у 1990-х роках включала кілька ключових аспектів. По-перше, це зміцнення військової присутності Туреччини в регіоні. Країна модернізувала свої збройні сили, розширила військово-морські бази та активізувала військові навчання. Це дозволило Туреччині підвищити свій військовий потенціал і забезпечити більш ефективний контроль над морськими шляхами та регіональними конфліктами.

Другим важливим аспектом була активна дипломатія Туреччини в Чорноморському регіоні. Країна співпрацювала з іншими державами через створення нових регіональних організацій та форумів. Це сприяло підвищенню рівня довіри та співпраці між країнами регіону.

Третій аспект полягав у підтримці економічних зв'язків. Туреччина активно інвестувала в інфраструктурні проекти та розвивала торговельні відносини в регіоні. Це сприяло економічному зростанню та зміцненню зв'язків між країнами Чорноморського басейну.

Четвертий аспект - це втручання в регіональні конфлікти. Туреччина активно брала участь у миротворчих місіях та надавала військову підтримку країнам, що зіткнулися з сепаратизмом та іншими безпековими загрозами. Це сприяло зміцненню стабільності та безпеки в регіоні.

Вплив турецької політики на безпекову співпрацю виявився значним. З одного боку, Туреччина сприяла стабілізації регіону та розвитку регіонального співробітництва через участь у створенні різноманітних регіональних організацій та співпрацю з міжнародними структурами, такими як НАТО та Європейський Союз. Однак з іншого боку, зростання військової потужності та амбіцій Туреччини призвело до певних негативних наслідків, таких як занепокоєння у деяких країнах регіону щодо своєї безпеки та суверенітету.

На сьогоднішній день, безпекова співпраця в Чорноморському регіоні стикається з рядом викликів. Зокрема, зростання геополітичної напруги внаслідок розширення НАТО на схід та конфлікту в Україні ускладнює співпрацю та діалог між країнами регіону. Нові безпекові загрози, такі як тероризм, кіберзлочинність та піратство, також потребують спільних зусиль країн Чорноморського басейну для їх ефективного протистояння.

Крім того, економічні та соціальні проблеми в регіоні, такі як бідність, безробіття та нерівність, можуть призвести до соціальної нестабільності та конфліктів, що підсилює необхідність зміцнення безпекового співробітництва та взаємодії між країнами Чорноморського регіону [23, с. 6].

У підсумку, Чорноморський регіон залишається складним і важливим для геополітичних та безпекових інтересів регіональних та міжнародних акторів. Співпраця та діалог між країнами регіону в ключових аспектах, таких як безпека, економіка та соціальна стабільність, є важливими для забезпечення мирного та процвітаючого розвитку всього Чорноморського басейну.

Чорноморський регіон, протягом століть, відігравав стратегічно важливу роль у формуванні зовнішньої політики Туреччини. Його історичне і геополітичне значення робить його ключовим компонентом турецької національної безпеки та економічних інтересів. Починаючи з імперії Османів, яка домінувала в регіоні і контролювала його узбережжя, та маючи доступ до стратегічних торгових маршрутів, Туреччина завжди приділяла значну увагу Чорноморському басейну [1, с. 3].

Після розпаду Османської імперії на початку 20-го століття, Туреччина втратила частину своїх чорноморських володінь, але регіон залишався важливим для турецької зовнішньої політики. Його географічне розташування забезпечувало доступ до Балкан, Кавказу та Близького Сходу, що було критичним для торгівлі та впливу у цих регіонах.

Геополітичне значення Чорного моря важко переоцінити. Це внутрішнє море, оточене шістьма країнами: Туреччиною, Україною, Росією, Грузією, Болгарією та Румунією. Чорноморський басейн є стратегічно важливим для

торгівлі та енергетики, оскільки через нього проходять ключові морські маршрути, що з'єднують Європу з Азією. Крім того, регіон багатий природними ресурсами, такими як нафта, газ та мінерали, що робить його об'єктом прагнень багатьох держав [2, с. 48–81].

Проте сучасний Чорноморський регіон стикнувся з численними викликами. Російська агресія проти України та анексія Криму у 2014 році, а також повномасштабна війна 2022 року, значно підвищили напруженість у регіоні. Зростання військової потужності Росії та її прагнення до регіональної гегемонії створюють загрозу для безпеки та суверенітету інших чорноморських країн.

У цьому контексті метою та пріоритетами Туреччини є збереження стабільності та безпеки в Чорноморському регіоні, забезпечення свободи судноплавства та торгівлі, сприяння регіональному співробітництву та інтеграції, а також захист прав та інтересів етнічних турків, які проживають в інших чорноморських країнах.

Для досягнення цих цілей Туреччина використовує різноманітні інструменти та методи. Серед них активна дипломатія та участь у міжнародних організаціях, таких як Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС) та Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Також Туреччина розвиває військову співпрацю з іншими чорноморськими країнами, а також з НАТО, щоб зміцнити свою обороноздатність. Не останню роль грають економічні проекти, спрямовані на стимулювання регіональної торгівлі та інвестицій [3, с. 10].

2.2. Розвиток чорноморської політики Туреччини у 2000-х роках

У 2000-х роках Туреччина виявила активний інтерес до зміцнення свого регіонального лідерства, зосереджуючись переважно на Чорноморському регіоні. Ця стратегія базувалася на кількох ключових аспектах, серед яких варто відзначити активну участь у Чорноморському форумі та підкреслення лідерських позицій Туреччини у вказаному регіоні.

Чорноморський форум (ЧФ) є міжурядовою організацією, яка була заснована у 1992 році з метою сприяння співпраці та діалогу між країнами, що належать до Чорноморського басейну. Туреччина є одним з ініціаторів створення ЧФ та впродовж 2000-х років грає активну роль у роботі цієї організації. Серед ключових ініціатив Туреччини в рамках ЧФ слід згадати організацію самітів глав держав та урядових делегацій, а також активну участь у роботі тематичних робочих груп, наприклад, з питань економічного співробітництва, безпеки та туризму.

Активна участь Туреччини у ЧФ дозволила їй досягти кількох важливих переваг. По-перше, це допомогло країні підвищити свою видимість та вплив у Чорноморському регіоні через регулярні зустрічі на різних рівнях. По-друге, це стало платформою для просування інтересів Туреччини, оскільки в рамках ЧФ вирішувалися важливі питання економічного та політичного співробітництва. По-третє, ця участь дозволила налагодити більш тісні відносини з сусідніми країнами та розвинути співпрацю у різних сферах [30].

Окрім участі у ЧФ, Туреччина приділяла увагу й іншим аспектам для підкреслення свого лідерства у Чорноморському регіоні. Один із таких аспектів — збільшення військової присутності. Протягом 2000-х років Туреччина інвестувала у модернізацію своїх збройних сил та розширення військових баз у районі Чорного моря. Це включало будівництво нових військових об'єктів та проведення спільних військових навчань з іншими країнами ЧФ, що підвищило військовий потенціал країни та її вплив у регіоні.

До інших заходів, які Туреччина використовувала для підкреслення своїх лідерських позицій, варто віднести економічну дипломатію. Країна активно розвивала економічні зв'язки з сусідніми країнами через збільшення інвестицій, розширення торгівлі та спільний розвиток транспортних та енергетичних проєктів. Це сприяло не лише зростанню економічного потенціалу Туреччини, а й її впливу в регіоні через участь у ключових економічних процесах.

Культурна дипломатія також відіграла важливу роль у стратегії Туреччини у Чорноморському регіоні. Країна активно сприяла організації культурних заходів, виставок, фестивалів та обміну студентами та науковцями, що сприяло підвищенню впливу та популярності Туреччини серед країн регіону.

Зазначені стратегії і підходи допомогли Туреччині зміцнити своє лідерство та вплив у Чорноморському регіоні. Активна участь у ЧФ надала країні можливість демонструвати свої пріоритети та інтереси, а також сприяла налагодженню співпраці з іншими країнами басейну. Підкреслення лідерських позицій Туреччини через збільшення військової, економічної та культурної присутності дозволило країні стати ключовим гравцем у регіоні, впливаючи на політичні, економічні та культурні процеси у Чорноморському басейні.

Протягом 2000-х років військово-морська присутність Туреччини в Чорному морі зазнала значного розширення, що відіграло важливу роль у розвитку чорноморської політики країни та мало далекосяжні наслідки для регіональної безпеки. Цей процес супроводжувався активною участю Туреччини в миротворчих операціях та формуванням нових форматів військової взаємодії.

По-перше, розширення військово-морської присутності Туреччини в Чорному морі було обумовлене кількома ключовими факторами. Після розпаду Радянського Союзу Чорне море стало об'єктом підвищеного військового інтересу, з посиленням військово-морської присутності Росії, країн НАТО та інших держав. Туреччина, яка має значні морські кордони в Чорному морі, визначила захист цих інтересів як один з пріоритетів своєї зовнішньої політики. Крім того, країна інвестувала в модернізацію своїх військово-морських сил, придбавши нові кораблі, літаки та інше озброєння, що дозволило їй стати домінуючою військово-морською силою в Чорному морі [29].

По-друге, Туреччина активно брала участь у миротворчих операціях як в Чорному морі, так і в інших регіонах. Це стало важливим засобом

просування м'якої сили країни та підвищення її міжнародного авторитету. Найбільш відомі миротворчі місії Туреччини включали участь у KFOR (Косово), EUFOR (Боснія і Герцеговина) та ISAF (Афганістан), де країна внесла значний внесок у забезпечення мирного врегулювання конфліктів.

Крім того, 2000-ні роки стали часом створення нових форматів військової взаємодії між Туреччиною та іншими чорноморськими державами. Це включало ініціативи, такі як Чорноморська синергія, що об'єднала Туреччину, Україну, Грузію та Румунію для співпраці в галузі безпеки на Чорному морі, а також Стамбульська ініціатива, що об'єднала країни регіону для співпраці в галузі енергетики, транспорту та торгівлі. Також варто відзначити створення Чорноморського форуму, який об'єднав 11 чорноморських держав для обговорення питань безпеки та співпраці.

Усе це вказує на важливі зміни в політиці та військовому стратегічному мисленні Туреччини в 2000-х роках. Розширення військово-морської присутності, участь у миротворчих операціях та створення нових форматів військової взаємодії підкреслюють значущість Чорного моря для стратегічних інтересів Туреччини і регіону в цілому. Ці кроки також сприяли посиленню партнерства та співробітництва з іншими країнами, що має важливе значення для забезпечення стабільності та безпеки в регіоні.

В 2000-х роках Туреччина розпочала активну політику щодо диверсифікації своїх енергетичних джерел та маршрутів постачання, що було вкрай важливим кроком у контексті забезпечення енергетичної безпеки та збільшення геополітичного впливу країни в регіоні. Цей процес був прямо пов'язаний з розвитком чорноморської політики Туреччини, оскільки сам Чорноморський регіон відігравав ключову роль у стратегії диверсифікації енергоресурсів.

Одним із головних пріоритетів Туреччини у ті роки стала енергетична безпека. Країна виявляла зацікавленість у зменшенні своєї залежності від імпорту енергоресурсів, а також у диверсифікації джерел постачання та маршрутів транспортування цих ресурсів. Ця стратегія була спрямована не

лише на зниження ризиків, пов'язаних з геополітичною нестабільністю у деяких регіонах, але й на зміцнення позицій Туреччини як ключового гравця у сфері енергетики [26, с. 45–66].

Чорноморський регіон став важливим територіальним об'єктом для Туреччини у контексті енергетичних проєктів. Країна активно співпрацювала з іншими чорноморськими державами з метою забезпечення своєї енергетичної безпеки та розвитку власного енергетичного сектору. Основні напрямки цієї співпраці включали розвиток транзитних коридорів, створення енергетичних хабів та інвестування у дослідження та видобуток енергоресурсів у Чорному морі.

У контексті транзитних коридорів, Туреччина прагнула стати ключовим транзитним центром для транспортування енергоресурсів з регіонів Каспійського басейну та Центральної Азії до країн Європи. Це передбачало будівництво нових трубопроводів та нафто- та газопроводів через територію Туреччини. Такий підхід дозволив би країні забезпечити собі більшу автономію у плані енергетичного забезпечення та знизити ризики, пов'язані з перериванням постачання через інші регіони.

Окрім транзитних коридорів, Туреччина активно розвивала ідею створення енергетичних хабів на своїй території. Це передбачало переробку, зберігання та перерозподіл енергоносіїв, що проходили через країну. Такий підхід мав на меті не лише забезпечення власної енергетичної безпеки, а й створення додаткових можливостей для економічного розвитку та збільшення геополітичного впливу Туреччини [18, с. 8].

Впродовж 2000-х років спостерігалось значне зближення між Туреччиною та НАТО, що мало великий вплив на чорноморську політику країни. Одним із головних факторів, що сприяли цьому процесу, були спільні безпекові виклики, які стали значущими в обличчі терористичних загроз, кібератак та інших викликів, що вимагали спільних зусиль для ефективного протидії. Також важливим став інтерес Туреччини до інтеграції з Європою та її бажання збільшити геополітичний вплив у регіоні.

Перше, що слід відзначити, - це збільшення обсягів участі Туреччини у міжнародних операціях НАТО. Країна активно брала участь у миротворчих місіях, зокрема в Косові та Афганістані. Це дозволило Туреччині збільшити свій досвід та експертність у миротворчих операціях, а також продемонструвати свою готовність приймати активну роль у забезпеченні міжнародної безпеки.

Другим важливим аспектом стало зміцнення військового потенціалу Туреччини. Країна в значній мірі модернізувала свої збройні сили, зокрема шляхом закупівлі сучасного озброєння та техніки. Це дозволило покращити ефективність військових операцій, збільшити обороноздатність країни та підвищити ступінь готовності до можливих викликів у сфері безпеки.

Третім важливим аспектом було посилення співпраці у сфері безпеки між Туреччиною та НАТО. Країна та Альянс розширили співпрацю у таких напрямках, як боротьба з тероризмом, кібербезпека та розвідка. Це дозволило обмінюватися досвідом та ресурсами у сфері безпеки, що сприяло загальній ефективності заходів протидії загрозам [31].

Таблиця 2.4

Розширення зобов'язань Туреччини у рамках НАТО у 2000-х роках

Зобов'язання	Опис
Участь у міжнародних операціях	Миротворчі місії в Косові та Афганістані
Зміцнення військового потенціалу	Модернізація збройних сил, закупівля сучасного озброєння та техніки
Посилення співпраці у сфері безпеки	Боротьба з тероризмом, кібербезпека, розвідка
Зближення з чорноморськими членами НАТО	Співпраця з Румунією, Болгарією та Україною

Четвертим аспектом є зближення Туреччини з чорноморськими членами НАТО, такими як Румунія, Болгарія та Україна. Співпраця з цими країнами у сфері безпеки та оборони стала одним із пріоритетних напрямків для

Туреччини. Це сприяло створенню єдиної стратегії у регіоні та зміцненню взаємодії між чорноморськими країнами у сфері безпеки.

У контексті чорноморської політики Туреччини ці процеси мали значний вплив. Співпраця з НАТО сприяла зміцненню безпеки Чорного моря, яке має велике значення для національних інтересів країни. При цьому активна участь Туреччини у міжнародних операціях та співпраця з чорноморськими членами Альянсу підвищили статус Туреччини як регіональної держави та дозволили їй стати більш активним гравцем у чорноморських справах.

Отож, поглиблення співпраці Туреччини з НАТО у 2000-х роках було важливим етапом у розвитку її зовнішньої політики та вплинуло на чорноморську політику країни. Це співробітництво дало можливість зміцнити безпеку регіону, підвищити міжнародний статус Туреччини та активно брати участь у вирішенні ключових питань у чорноморському регіоні [33].

2.3. Актуальні тенденції чорноморської політики Туреччини у 2010-х роках

Туреччина в 2010-х роках відома своєю багатовекторною зовнішньою політикою, особливо у Чорноморському регіоні. Ця стратегія ґрунтується на балансу між геополітичними інтересами, економічними потребами та бажанням займати активну роль на міжнародній арені. Передбачається, що такий підхід дозволяє Туреччині забезпечити собі достатню гнучкість у відносинах з Росією та Заходом, зокрема з НАТО [25, с. 8].

Однією з ключових складових багатовекторної політики Туреччини є збереження стратегічного партнерства з НАТО. Протягом 2010-х років Туреччина залишалася лояльним членом Альянсу, активно беручи участь у військових операціях та надаючи доступ до своїх військових баз. Це сприяло підтримці безпеки та стабільності в регіоні, а також забезпечило Туреччині певний рівень впливу на міжнародному рівні.

Щодо відносин з Росією, Туреччина прагнула до розвитку прагматичних відносин, незважаючи на наявність розбіжностей у питаннях, таких як Крим

та Сирія. Основними напрямками співпраці були енергетика, торгівля та туризм. Це дозволило Туреччині отримувати економічні вигоди та зберігати певний ступінь впливу в Чорноморському регіоні.

У рамках багатовекторної політики Туреччина також активно співпрацювала з країнами Чорноморського регіону через різні формати, такі як Чорноморська економічна співпраця та Організація Чорноморського економічного співробітництва. Це сприяло розвитку торгівлі, інвестицій та спільних проєктів у регіоні, забезпечуючи Туреччині додаткові можливості для розширення своєї економічної бази.

Рис. 2.1 Карта Чорного моря

Дипломатичні зусилля Туреччини на Близькому Сході також відіграли важливу роль у рамках багатовекторної політики. Країна виступала посередником у вирішенні регіональних конфліктів та пропонувала дипломатичні шляхи для врегулювання напружених ситуацій. Це сприяло підвищенню міжнародного престижу Туреччини та зміцненню її статусу в регіоні [35].

Багатовекторна політика Туреччини має свої переваги та виклики. Серед переваг можна виділити збереження доступу до різних ринків, що сприяло

економічному зростанню країни. Також вона дозволила підвищити регіональний вплив Туреччини та забезпечила більше можливостей для маневрування на міжнародній арені.

Проте багатовекторна політика також стикається з викликами. Наприклад, балансування конкуруючих інтересів з різних сторін може виявитися складним завданням, особливо у контексті розбіжностей між Росією та Заходом. Також важливо вміло управляти ризиками, оскільки багатовекторна політика може призвести до конфліктів у разі виникнення розбіжностей з одним із партнерів [28].

У 2010-х роках Туреччина активно розвивала свою дипломатичну стратегію в чорноморському регіоні, спираючись на концепцію «активної дипломатії». Ця стратегія включала кілька ключових аспектів, кожен з яких відігравав важливу роль у формуванні образу країни як лідера та посередника у регіоні.

Перший аспект - багатовекторність - означав прагнення Туреччини налагодити тісні зв'язки з усіма країнами чорноморського басейну, незалежно від їх геополітичної орієнтації. Це включало в себе як держави-члени НАТО та Європейського союзу, так і країни з різними ступенями співпраці зі Заходом. Туреччина використовувала свої дипломатичні зусилля, щоб підтримувати добросусідські відносини та сприяти стабільності у регіоні.

Другий аспект - енергетична безпека - робив акцент на важливості Чорного моря як транзитного коридору для енергоресурсів. Туреччина відігравала ключову роль у розвитку інфраструктури для транспортування енергії з регіону Каспійського моря до європейських ринків через свої території. Це сприяло збільшенню її впливу в енергетичному секторі та забезпеченню важливих енергетичних потреб країни.

Третій аспект - економічне співробітництво - охоплював ініціативи Туреччини щодо стимулювання торгівлі та інвестицій між чорноморськими країнами. Зокрема, країна активно підтримувала розвиток міжнародних фінансових установ, таких як Чорноморський банк торгівлі та розвитку

(BSTDB), який надавав кредити та інвестиції для економічного зростання в регіоні [15].

Четвертий аспект - миротворчість - полягав у участі Туреччини у різних миротворчих місіях та посередництві в регіональних конфліктах. Наприклад, у 1999 році Туреччина взяла участь у миротворчій місії в Косові під егідою НАТО, а також організувала переговори між Ізраїлем та Палестиною в 2008 році.

Таблиця 2.5

Приклади активної дипломатії Туреччини в чорноморському регіоні у 2010-х роках

Подія	Дата	Опис
Створення Чорноморського співробітництва (BSEC)	1992	Регіональна організація, спрямована на сприяння співпраці в різних сферах
Заснування Чорноморського форуму енергетики	2001	Щорічний форум для обговорення енергетичних питань в регіоні
Створення Чорноморського банку торгівлі та розвитку (BSTDB)	1994	Міжнародний банк розвитку, що надає кредити та інвестиції чорноморським країнам
Участь у миротворчій місії в Косові	1999	Перша участь Туреччини в миротворчій місії під егідою НАТО
Посередництво в мирному процесі між Ізраїлем та Палестиною	2008	Туреччина організувала переговори між ізраїльськими та палестинськими лідерами

Ці активності в рамках «активної дипломатії» Туреччини в чорноморському регіоні призвели до кількох важливих наслідків. По-перше, країна зміцнила своє регіональне лідерство, ставши ключовим гравцем у

вирішенні регіональних проблем. По-друге, співробітництво в економічних питаннях зросло, що призвело до збільшення торгівлі та інвестицій в регіоні. По-третє, Туреччина допомогла в забезпеченні енергетичної безпеки та диверсифікації джерел енергопостачання в регіоні. І нарешті, участь у миротворчих місіях і посередництво в конфліктах сприяли зміцненню миру та стабільності в Чорноморському басейні [42, с. 8].

У результаті, «активна дипломатія» Туреччини в чорноморському регіоні принесла значний внесок у формування політичного, економічного та безпекового ландшафту регіону у 2010-х роках.

Туреччина у 2010-х роках виявила активний інтерес до Чорноморського регіону, реалізуючи низку стратегічних економічних ініціатив з метою стимулювання регіональної інтеграції та забезпечення економічного зростання. Ці ініціативи охоплювали широкий спектр секторів, включаючи інвестиції у розвиток інфраструктури, створення нових транзитних коридорів та підтримку великих проєктів співпраці [41, с. 28].

Щодо інвестицій у розвиток інфраструктури, Туреччина вкладала значні кошти в модернізацію та розширення своєї транспортної мережі. Це включало в себе покращення портової інфраструктури, зокрема будівництво нових контейнерних терміналів та розширення портових площ. Наприклад, новий мегапорт в Амбарлі на європейському узбережжі Туреччини став одним із найбільших контейнерних терміналів у світі, що значно підвищило транзитні можливості країни.

Крім того, Туреччина зосереджувалася на розвитку аеропортів, зокрема Міжнародного аеропорту Ататюрка в Стамбулі, що сприяло збільшенню обсягів пасажирських та вантажних перевезень і підвищило привабливість Туреччини для туристів та бізнесу. У сфері автодорожнього транспорту країна також здійснювала інвестиції у будівництво нових автомагістралей та дорожніх мереж, що сприяло покращенню логістики та зростанню транспортних зв'язків з сусідніми країнами.

Туреччина не обмежувалася лише залізничним транспортом, але інтенсивно модернізувала свою залізничну мережу, щоб забезпечити більш ефективні перевезення вантажів та пасажирів як усередині країни, так і на міжнародному рівні [34].

Поряд з інфраструктурними інвестиціями, Туреччина активно просувала створення нових транзитних коридорів, які мали на меті забезпечити зручний та швидкий доступ до світових ринків. Один із таких ключових проєктів - Транскаспійський транспортний коридор, який з'єднує Каспійське море з Чорним морем, сприяючи транспортуванню енергоресурсів та інших товарів з Центральної Азії до Європи.

Також варто зазначити підтримку Туреччиною розвитку Південного газового коридору, який є важливим шляхом для диверсифікації поставок газу в Європу, що зменшує залежність від єдиного постачальника.

У контексті великих проєктів співпраці, Туреччина активно сприяла розвитку Чорноморської економічної співпраці та Чорноморського енергетичного форуму, які сприяли укріпленню взаєморозуміння та співпраці між країнами регіону у різних сферах, включаючи економіку, енергетику, транспорт та туризм. У цілому, ініціативи Туреччини в Чорноморському регіоні сприяли покращенню транспортної інфраструктури, зміцненню транзитних зв'язків, розвитку міжнародного співробітництва та забезпеченню економічного зростання як в самій Туреччині, так і у сусідніх країнах [39].

У сучасній зовнішній політиці Туреччини Чорноморський регіон відіграє ключову роль з кількох причин. По-перше, Чорне море є важливим енергетичним коридором, через який транспортуються нафта та газ з регіонів Каспійського моря та Центральної Азії до європейських споживачів. Контроль над протоками Босфор та Дарданелли, що з'єднують Чорне море зі Середземним, надає Туреччині стратегічне положення у відносинах з енергетичними постачальниками та споживачами, зміцнюючи її роль як енергетичного хаба.

По-друге, безпековий аспект є вирішальним у відносинах Туреччини з Чорноморським регіоном. Чорне море служить буферною зоною між НАТО, до якого Туреччина належить, та Росією, що має значний військово-морський флот у регіоні. Туреччина прагне збалансувати свої відносини між Заходом та Росією, водночас підтримуючи стабільність у Чорноморському регіоні. Це включає дипломатичні зусилля щодо розв'язання конфліктів, таких як ситуація в Грузії та Україні, а також участь у регіональних безпекових ініціативах [4, с. 183–191].

Третє важливе питання — це регіональне співробітництво. Туреччина активно сприяє розвитку економічних зв'язків та культурного обміну з країнами Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС), намагаючись поглибити інтеграцію регіону та зміцнити свій вплив як регіональної держави. Членство в ЧЕС дозволяє Туреччині розширювати торговельні зв'язки, сприяти інвестиціям та реалізовувати спільні проєкти в сферах транспорту, енергетики та туризму.

Крім того, Туреччина використовує своє геополітичне положення в Чорноморському регіоні для зміцнення свого міжнародного статусу, демонструючи спроможність виступати як посередник у міжнародних конфліктах та ініціатор діалогу між різними сторонами. Ця роль особливо важлива в контексті зростаючих геополітичних напружень у світі, де Туреччина намагається виступати як стабілізуючий фактор, сприяючи миру та безпеці в регіоні.

Водночас, Туреччина стикається з викликами у своїх відносинах з країнами Чорноморського регіону, зокрема з питань енергетичної безпеки, військової присутності та регіональних конфліктів. Вирішення цих викликів вимагає від Туреччини гнучкої зовнішньої політики, здатної адаптуватися до змінних міжнародних умов, зберігаючи при цьому стратегічні інтереси країни [5, с. 26–31].

Отже, Чорноморський регіон відіграє важливу роль у зовнішній політиці Туреччини, як стратегічний енергетичний коридор, військово-безпековий

інтерес та платформа для регіонального співробітництва. Управління відносинами з цим регіоном вимагає від Туреччини балансування між своїми національними інтересами, міжнародними зобов'язаннями та сприянням стабільності та розвитку у Чорноморському басейні.

РОЗДІЛ 3. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ В 2020-Х РОКАХ: ЕВОЛЮЦІЯ НА ТЛІ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

3.1. Нові виклики та можливості в чорноморській політиці Туреччини

Російсько-українська війна, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала ключовою подією для геополітичного ландшафту Чорноморського регіону. Вона призвела до значного впливу на регіональну безпеку, економіку та гуманітарну ситуацію, а також викликала ряд нових викликів та можливостей для ряду країн, зокрема Туреччини, яка має великий інтерес у стабільності та безпеці у цьому регіоні.

Одним із наслідків війни є значне зростання мілітаризації в Чорному морі. Росія та НАТО збільшили військову присутність у регіоні, що призвело до наростання напруженості та ризику військових зіткнень. Це стало серйозним викликом для регіональної безпеки. Крім того, блокування українських портів Росією та загроза мінних полів в Чорному морі призвели до значних збоїв у судноплаванні та ланцюгах поставок, що негативно вплинуло на економіку країн регіону та світові ціни на продовольство [37].

Гуманітарна криза, спровокована війною, також має величезні наслідки. Мільйони людей вимушені покинути свої домівки, що викликає значні виклики у наданні гуманітарної допомоги та забезпеченні місцями для проживання для біженців. Тут Туреччина відіграє ключову роль у наданні допомоги та координації дій між різними гуманітарними організаціями.

У контексті цих викликів та загроз Туреччина приймає ряд стратегічних рішень. Вона намагається зберегти нейтралітет у конфлікті, одночасно підтримуючи зв'язки як з Україною, так і з Росією. Ця збалансована позиція дозволяє їй виступати як посередник у мирних переговорах, сприяючи пошуку політичного врегулювання конфлікту.

Крім того, Туреччина активно підтримує суверенітет та територіальну цілісність України, надаючи важливу військову та гуманітарну допомогу. Вона також посилює оборону чорноморських проток через Босфорський та Дарданельський протоки, щоб запобігти їх захопленню Росією. У цьому контексті, співпраця Туреччини з НАТО є важливою, оскільки вона бере участь у спільних військових навчаннях і надає свою інфраструктуру для розміщення сил Альянсу.

Варто зазначити, що війна в Україні також відкриває нові виклики та можливості. З одного боку, вона підкреслила геополітичну вагу Туреччини в Чорноморському регіоні, що дає їй можливість розширити свою впливовість у регіоні. З іншого боку, існує ризик ескалації конфлікту, який може залучити інші країни та поставити Туреччину перед складними виборами. Проте, цей конфлікт також може відкрити нові можливості для співпраці між Туреччиною та іншими країнами Чорноморського регіону, що може сприяти створенню нових механізмів регіональної безпеки та співпраці.

Зростання напруженості між Заходом і Росією в останні роки супроводжується посиленням російських імперських амбіцій. Цей процес має значний вплив на геополітичну ситуацію в Чорноморському регіоні, де Туреччина відіграє ключову роль.

Росія має багату історію імперської експансії, яка сягає коренями в часи Київської Русі. Ці амбіції ґрунтуються на почутті національної величі, прагненні до контролю над ресурсами та територіями, а також на уявленнях про геополітичну єдність «російського світу». Сучасні імперські амбіції Росії виявляються у багатьох аспектах, зокрема в зайнятті Криму в 2014 році, участі у війні на Донбасі, втручанні у конфлікти на Близькому Сході, таких як Сирія, та інших регіонах. Росія також активно розширює свою військову присутність та економічні інтереси в Чорноморському регіоні, що створює нові виклики для сусідніх країн, зокрема для Туреччини [16, с. 27].

Туреччина, як сусідня країна до Росії, відчуває на собі значний вплив її імперських амбіцій. По-перше, безпекові аспекти: російська військова

присутність в Чорному морі створює загрозу для безпеки Туреччини, особливо після анексії Криму, що надала Росії стратегічний контроль над морськими маршрутами. По-друге, економічні аспекти: Росія є важливим торговим партнером для Туреччини, але економічні санкції, накладені на Росію з боку Заходу, суттєво вплинули на турецьку економіку. По-третє, геополітичні аспекти: Туреччина прагне зберігати свій вплив у Чорноморському регіоні, що призводить до конкуренції з Росією, яка, в свою чергу, має амбіції до домінування в даному регіоні. Така ситуація породжує складні взаємини між цими двома країнами [24, с. 9].

Зростання напруженості між Заходом і Росією створює для Туреччини як нові виклики, так і можливості. З одного боку, існує ризик втягнення Туреччини у конфлікт між двома потужними державами, які мають ядерні можливості. Такий сценарій несе значні загрози для стабільності регіону та міжнародної безпеки. З іншого боку, у цій ситуації Туреччина має можливість зміцнити свою роль як ключового гравця в Чорноморському регіоні та сприяти збереженню балансу сил. Це може відкрити нові шляхи для дипломатичних переговорів та співпраці між країнами регіону з метою зменшення напруженості та

У першій половині 2020-х років Туреччина стикалася з рядом важливих викликів у сфері безпеки, особливо у контексті Чорноморського регіону. Збільшення загроз тероризму, необхідність посилення кібербезпеки та стратегічна потреба в контролі над морськими просторами визначили ключові напрямки діяльності Туреччини.

Боротьба з тероризмом продовжувала залишатися пріоритетом для країни. Розрахунок на внутрішні та міжнародні заходи ставав все більш стратегічним. Внутрішні заходи включали посилення заходів безпеки, зосередження на розвідці та контррозвідці, а також на роботі з превентивними заходами щодо радикалізації та екстремізму в суспільстві. Міжнародне співробітництво, зокрема в рамках НАТО та інших антитерористичних ініціатив, також було важливим аспектом стратегії.

Кібербезпека викликала особливу увагу у 2020-х роках, оскільки цифрові технології ставали ще більш важливими для функціонування країни. Створення Національного агентства кібербезпеки (NSA) у 2021 році було ключовим кроком у координації заходів національного рівня з цієї сфери. Заходи з захисту критичної інфраструктури, такої як енергетичні системи та телекомунікації, а також програми підвищення обізнаності про кібербезпеку серед населення та бізнес-сектору були важливими елементами стратегії.

Контроль над морськими просторами в Чорному морі став стратегічним завданням для Туреччини, яка прагнула збільшити свою економічну та політичну впливовість в регіоні. Модернізація військово-морського флоту, включаючи закупівлю нового озброєння, та розширення морських зон були частиною цієї стратегії, що спричинило деякі територіальні суперечки з сусідніми країнами. Крім того, Туреччина активно займалася розвідкою та видобутком енергоносіїв у Чорному морі, спрямовуючи свої зусилля на зменшення залежності від зовнішнього постачання [32].

У цілому, стратегія безпеки Туреччини в 2020-х роках була міцно зв'язана з її геополітичними та економічними інтересами у Чорноморському регіоні. Країна виявила готовність до реагування на сучасні виклики, використовуючи широкий спектр заходів на внутрішньому та міжнародному рівнях для захисту своїх інтересів у сфері безпеки, кібербезпеки та контролю за морськими просторами.

Чорноморський регіон протягом 2020-х років стає дедалі важливішим геополітичним та економічним центром, що привертає увагу багатьох країн світу. Туреччина, завдяки своєму вигідному географічному розташуванню, відіграє ключову роль у сприянні регіональній співпраці та економічному розвитку. Один із важливих напрямків цієї стратегії - інвестиції в розвиток інфраструктури та транспортних мереж, які забезпечують зв'язок між Чорноморським регіоном та іншими частинами Європи та Азії.

Одним із найважливіших проєктів, на який Туреччина активно спрямовує свої зусилля, є Трансанатолійська залізниця (ТАН). Цей

залізничний коридор простягається на 1250 кілометрів та з'єднує Грузію з Туреччиною та Європою, сприяючи підвищенню транспортного зв'язку. Ще одним значимим проєктом є Південний газовий коридор (SGC), який транспортує природний газ з Каспійського моря до Європи через територію Азербайджану, Грузії та Туреччини. Цей проєкт має велике значення як для енергетичної безпеки регіону, так і для розвитку економіки країн, що беруть участь у проєкті [38].

Окрім залізничних та газопровідних проєктів, велику увагу приділяється і розвитку морської інфраструктури через Чорноморську транспортну мережу (BST). Ця ініціатива спрямована на модернізацію та розширення морських портів та судноплавних маршрутів у Чорному морі, що сприятиме підвищенню обсягів торгівлі та розвитку морського транспорту в регіоні.

Таблиця 3.1

Стратегії економічної співпраці Туреччини в Чорноморському регіоні

Сфера співпраці	Стратегії
Інфраструктурні проєкти	Трансанатолійська залізниця (ТАН), Південний газовий коридор (SGC), Чорноморська транспортна мережа (BST)
Транзит енергоресурсів	Розвиток трубопровідної мережі та LNG-терміналів
Туризм	Розвиток туристичної інфраструктури в чорноморських країнах
Торгівля	Участь у вільних торговельних угодах та двосторонніх угодах про вільну торгівлю

Паралельно з розвитком інфраструктурних проєктів, Туреччина активно працює над зміцненням своєї позиції як ключового центру транзиту енергоресурсів з Каспійського моря, Близького Сходу та Центральної Азії до Європи. Це передбачає розвиток трубопровідної мережі та LNG-терміналів, що забезпечить більш ефективну та безпечну транспортацію енергоресурсів.

У сфері туризму Чорноморське узбережжя Туреччини займає важливе місце як популярний туристичний напрямок. Уряд Туреччини активно сприяє розвитку туристичної інфраструктури в інших чорноморських країнах, сподіваючись на стимулювання регіонального економічного співробітництва через туризм.

Не менш важливим є розширення торговельних зв'язків Туреччини з країнами Чорноморського регіону та іншими державами. Це включає участь у вільних торговельних угодах та двосторонніх угодах про вільну торгівлю, що сприятиме зростанню обсягів торгівлі та розвитку економіки країн.

3.2. Вплив Росії на чорноморську політику Туреччини (Складні партнерські відносини)

У 2020 році відносини між Росією та Туреччиною були предметом уваги через їх складність і суперечливість. Ця дипломатична динаміка збільшилася через різні сфери співпраці та конфліктів у питаннях, таких як війна в Сирії, анексія Криму, і статус Чорного моря [22, с. 23].

У сфері енергетики, Росія та Туреччина продовжували свою важливу співпрацю. Туреччина є значним споживачем російського газу, і обидві країни домовились про новий контракт на постачання газу, що передбачає збільшення обсягів та продовження терміну контракту до 2025 року. Це свідчить про стратегічне партнерство у галузі енергетики.

У сфері торгівлі, обсяг товарообігу між Росією та Туреччиною досягнув близько 22 мільярдів доларів США в 2020 році. Росія експортує до Туреччини різноманітні товари, включаючи газ, нафту, зерно, тоді як Туреччина експортує до Росії фрукти, овочі, текстиль та інші товари. Це свідчить про великий обсяг взаємної торгівлі між країнами.

Туризм також відіграв важливу роль у відносинах між Росією та Туреччиною. Туреччина залишається одним із найпопулярніших туристичних напрямків для росіян, і у 2020 році її відвідало близько 2,5 мільйона росіян. Це свідчить про туристичні зв'язки, які підтримуються між країнами.

Проте, поруч з цими позитивними аспектами, відносини між Росією та Туреччиною були також ускладнені через деякі конфліктні питання. Наприклад, у війні в Сирії обидві країни підтримують різні сторони. Росія підтримує режим Башара Асада, тоді як Туреччина підтримує опозицію. Це спричинило напруженість та конфлікти в дипломатичних зв'язках між Росією та Туреччиною.

Таблиця 3.2

Складні партнерські відносини між Росією та Туреччиною

Сфера	Співпраця	Розбіжності
Енергетика	Нова угода про постачання газу	-
Торгівля	Товарообіг 22 мільярдів доларів США	-
Туризм	2,5 мільйона російських туристів	-
Війна в Сирії	Підтримка протилежних сторін	Напруженість у відносинах
Анексія Криму	Невизнання анексії	Санкції з боку Росії
Статус Чорного моря	Розбіжності щодо статусу	Домінування та присутність

Ще одним спірним питанням є анексія Криму. Туреччина не визнає анексію Криму Росією, що призвело до санкцій з боку Росії проти Туреччини. Ця політичне питання створює труднощі в дипломатичних зв'язках та торговельних відносинах між країнами.

Також, Росія та Туреччина мають розбіжності щодо статусу Чорного моря. Росія бажає зберегти своє домінування в цьому регіоні, в той час як Туреччина прагне збільшити свою присутність та вплив. Ці геополітичні амбіції створюють напруженість і спроби з боку кожної країни вплинути на регіональну безпеку [27, с. 208].

Співвідношення між Туреччиною та Росією у історичному контексті можна охарактеризувати як комплексне та динамічне. Починаючи з періоду Османської імперії та Російської імперії, коли території цих держав зіштовхувалися в різних конфліктах і суперництвах за вплив у регіоні, аж до

сучасності, коли суспільно-політичні динаміки та геостратегічні інтереси обох країн визначають взаємовідносини.

Сучасні відносини між Туреччиною та Росією позначені рядом ключових питань, які відіграють значну роль у формуванні їх стратегічного партнерства або протистояння. Одним із найбільш актуальних є питання Криму. Туреччина не визнає анексію Криму Росією, продовжуючи підтримувати суверенітет України на цих територіях. У свою чергу, Росія стоїть на позиції визнання законності анексії, відкидаючи звинувачення Туреччини у втручанні у свої внутрішні справи.

Ще одним принциповим питанням є участь обох країн у сирійському конфлікті. Туреччина, підтримуючи опозицію до режиму Асада, зацікавлена в його зміні та демократизації. У той час як Росія, яка має союзницькі відносини з урядом Асада, підтримує його владу. Ця суперечність призводила до численних військових інцидентів та напруженості між турецькими та російськими військами на території Сирії.

Конкуренція за вплив у Чорному морі також є важливим аспектом відносин між цими державами. Туреччина прагне збільшити свій вплив у цьому регіоні, що сприймається Росією як загроза її домінуванню. Це призводить до зростання військової активності з обох сторін, а також до дипломатичних напруженостей.

На енергетичному рівні, Туреччина є великим споживачем російського газу, що надає Росії значний політичний вплив у цій сфері. Однак Туреччина веде політику диверсифікації своїх енергетичних джерел, що викликає несхвалення та невдоволення Росії.

У зв'язку з наведеними причинами, Туреччина змушена переглянути свою чорноморську політику. Збільшення військової присутності у регіоні, модернізація збройних сил, активізація співпраці з іншими чорноморськими державами, і створення зони вільної торгівлі та енергетичної співпраці - це лише деякі з кроків, які Туреччина вживає для зміцнення своєї позиції в регіоні.

Вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року мало значний вплив на різні аспекти турецького суспільства та економіки. Одним із ключових наслідків цієї події є економічні зміни, зокрема зростання цін на енергоносії. Туреччина є великим імпортером російського газу та нафти, тому санкції та порушення ланцюгів постачання призвели до збільшення цін на енергоресурси в країні. Це, в свою чергу, позначилося на інфляції та загальному рівні життя населення [14, с. 12].

Крім того, переривання торгівлі також стало серйозною проблемою для Туреччини. Країна має значні обсяги торгівлі з Росією та Україною, і війна призвела до порушення ланцюгів постачання, закриття портів та введення торговельних обмежень. Це негативно вплинуло на експорт та імпорт товарів і послуг, ускладнюючи економічну ситуацію в країні.

Сектор туризму, який є одним з ключових галузей економіки Туреччини, також постраждав від наслідків війни. Зменшення потоку туристів з Росії та України через бойові дії та санкції призвело до втрат робочих місць та доходів у секторі. Це створило додатковий економічний тиск на країну, який потрібно вирішувати.

У сфері безпеки також виникли серйозні проблеми для Туреччини. Міграційні потоки з України призвели до значного припливу біженців, що поставило під загрозу ресурси та інфраструктуру країни. Крім того, геополітична напруженість в регіоні підвищилася через конфлікт в Україні, що поставило Туреччину в складну ситуацію з урахуванням її членства в НАТО та складних відносин з Росією.

Додатково, існує ризик збільшення терористичних загроз внаслідок війни в Україні, що також є серйозним викликом для турецьких влад. Терористична активність вже довгий час є проблемою для країни, і вона може посилитися через додаткові напруження в регіоні.

Міграційні виклики, зокрема приплив біженців з України, мають різні аспекти. По-перше, це може призвести до зростання ксенофобії та соціальних конфліктів у Туреччині, ускладнюючи інтеграцію біженців у суспільство. По-

друге, надання допомоги та підтримки біженцям лягає на бюджет країни, що може призвести до обмеження ресурсів для інших соціальних програм і послуг. Це може призвести до загострення економічної та соціальної ситуації в Туреччині [43, с. 12].

3.3. Роль України в чорноморській політиці Туреччини (Стратегічне партнерство)

Чорноморський регіон протягом історії був краєм, де змагалися й взаємодіяли різні сили, включаючи геополітичні інтриги та протистояння. Після розпаду Радянського Союзу динаміка цього регіону відчутно змінилася, а його важливість у глобальній політичній картині посилилася. Сучасна геополітична реальність Чорноморського регіону фокусується на двох ключових гравцях - Туреччині та Україні, чий інтереси, стратегії та підходи тісно переплітаються та взаємодіють один з одним.

Стратегічне партнерство між Україною та Туреччиною, що базується на спільних цінностях, інтересах у безпеці та економічному розвитку, відіграє вирішальну роль у формуванні політики Чорноморського регіону. Це партнерство засноване на трьох основних підпорах: співпраці в оборонній сфері, угодах про вільну торгівлю та спільних військових навчаннях.

Співпраця в оборонній сфері між Україною та Туреччиною є однією з важливих складових їхнього стратегічного партнерства. Зокрема, в контексті російської агресії проти України з початку 2014 року, Туреччина виступила як ключовий постачальник озброєння та військової техніки для України. Така співпраця включає спільні виробничі проекти, як от розробка та виробництво безпілотних авіаційних комплексів (БПЛА) «Bayraktar TB2», броневих автомобілів «Київ» та корветів класу «Ada». Крім того, між країнами активно проводиться обмін військовими навчаннями, які сприяють підвищенню оперативної сумісності та обміну досвідом між збройними силами. Також слід відзначити співпрацю у сфері кібербезпеки, де Україна та

Туреччина активно обмінюються інформацією та досвідом у боротьбі з кіберзагрозами [45, с. 9].

Угода про вільну торгівлю між Україною та Туреччиною, підписана у 2020 році, є ще однією вагомою складовою їхнього партнерства. Ця угода передбачає поетапне скасування митних тарифів на широкий спектр товарів і має на меті збільшення обсягів торгівлі між країнами, сприяючи економічному зростанню та створенню нових робочих місць. Очікується, що це також допоможе зменшити залежність від традиційних торгових партнерів та сприятиме диверсифікації економіки обох країн.

Спільні військові навчання відіграють важливу роль у підтримці військового співробітництва між Україною та Туреччиною. Ці навчання покликані підвищити рівень оперативної сумісності та забезпечити обмін досвідом між збройними силами обох країн. Вони дозволяють тренуватися разом, покращуючи координацію та злагодженість дій у різних сценаріях.

Чорноморський регіон протягом історії був краєм, де змагалися й взаємодіяли різні сили, включаючи геополітичні інтриги та протистояння. Після розпаду Радянського Союзу динаміка цього регіону відчутно змінилася, а його важливість у глобальній політичній картині посилилася. Сучасна геополітична реальність Чорноморського регіону фокусується на двох ключових гравцях - Туреччині та Україні, чий інтереси, стратегії та підходи тісно переплітаються та взаємодіють один з одним.

Стратегічне партнерство між Україною та Туреччиною, що базується на спільних цінностях, інтересах у безпеці та економічному розвитку, відіграє вирішальну роль у формуванні політики Чорноморського регіону. Це партнерство засноване на трьох основних підпорах: співпраці в оборонній сфері, угодах про вільну торгівлю та спільних військових навчаннях.

Співпраця в оборонній сфері між Україною та Туреччиною є однією з важливих складових їхнього стратегічного партнерства. Зокрема, в контексті російської агресії проти України з початку 2014 року, Туреччина виступила як ключовий постачальник озброєння та військової техніки для України. Така

співпраця включає спільні виробничі проекти, як от розробка та виробництво безпілотних авіаційних комплексів (БПЛА) «Bayraktar TB2», броневих автомобілів «Київ» та корветів класу «Ada». Крім того, між країнами активно проводиться обмін військовими навчаннями, які сприяють підвищенню оперативної сумісності та обміну досвідом між збройними силами. Також слід відзначити співпрацю у сфері кібербезпеки, де Україна та Туреччина активно обмінюються інформацією та досвідом у боротьбі з кіберзагрозами [40, с. 18].

Угода про вільну торгівлю між Україною та Туреччиною, підписана у 2020 році, є ще однією ваговою складовою їхнього партнерства. Ця угода передбачає поетапне скасування митних тарифів на широкий спектр товарів і має на меті збільшення обсягів торгівлі між країнами, сприяючи економічному зростанню та створенню нових робочих місць. Очікується, що це також допоможе зменшити залежність від традиційних торгових партнерів та сприятиме диверсифікації економіки обох країн.

Спільні військові навчання відіграють важливу роль у підтримці військового співробітництва між Україною та Туреччиною. Ці навчання покликані підвищити рівень оперативної сумісності та забезпечити обмін досвідом між збройними силами обох країн. Вони дозволяють тренуватися разом, покращуючи координацію та злагодженість дій у різних сценаріях.

З початку російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року Туреччина посіла неоднозначну позицію, намагаючись збалансувати свої відносини з Росією та Україною. З одного боку, Туреччина має тісні історичні, культурні та економічні зв'язки з Росією, з іншого боку, вона є членом НАТО та підтримує суверенітет та територіальну цілісність України.

Туреччина неодноразово заявляла про свою підтримку суверенітету та територіальної цілісності України. У березні 2022 року президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган заявив, що «Україна має право захищати свою територіальну цілісність». Туреччина також голосувала за резолюції ООН, які засуджують російське вторгнення в Україну.

Рис. 3.1 Володимир Зеленський на зустрічі з Ердоганом

Підтримка суверенітету та територіальної цілісності України є одним із ключових аспектів політики Туреччини в контексті конфлікту на сході Європи. Президент Туреччини Реджеп Тайп Ердоган в березні 2022 року заявив про право України на захист територіальної цілісності, що підкреслило офіційну позицію країни. Крім того, Туреччина підтримала резолюції ООН, які засуджують вторгнення Росії.

Однак, варто зазначити, що Туреччина уникала прямої критики Росії, виражаючи заклики до дипломатичного вирішення конфлікту. Це свідчить про спробу країни зберегти свої стратегічні інтереси у відносинах з обома сторонами конфлікту.

Важливою частиною дискусії є роль України у чорноморській політиці Туреччини. Україна є ключовим партнером у цьому регіоні, особливо у контексті економічного співробітництва, енергетики, туризму та безпеки. Оскільки Чорне море має велике стратегічне значення для Туреччини, будь-яка дестабілізація в цьому регіоні може серйозно вплинути на національні інтереси країни.

Вторгнення Росії в Україну породжує серйозні загрози для регіональної стабільності, зокрема у Чорноморському регіоні. Перемога Росії в цьому конфлікті може призвести до подальшого посилення її впливу у регіоні, що, в свою чергу, може спровокувати нові конфлікти та дестабілізацію [38].

Туреччина розуміє, що підтримка України є ключовою для стримування Росії та збереження стабільності в Чорноморському регіоні. Проте, країна також уникає радикальних заходів, таких як постачання важкої зброї, оскільки це може загострити конфлікт та викликати непередбачувані наслідки.

На сьогоднішній день роль Туреччини в контексті конфлікту в Україні істотно впливає на динаміку подій у регіоні. Хоча країна демонструє підтримку України, вона також уникає прямої конфронтації з Росією, намагаючись зберегти баланс у своїх міжнародних відносинах. Це свідчить про складність сучасної геополітики та необхідність ретельного аналізу стратегій країн у контексті глобальних конфліктів та інтересів.

ВИСНОВКИ

Дослідження теми «Чорноморський вектор у зовнішній політиці Туреччини» дозволило глибоко зануритися в багатогранний і динамічний процес формування та реалізації політичної стратегії Туреччини в Чорноморському регіоні. Проаналізувавши історичний контекст, сучасні зміни, стратегічний вплив, роль Туреччини в регіональних конфліктах та співпраці з міжнародними організаціями, а також виклики та перспективи, можна зробити кілька ключових висновків.

Історичний контекст зовнішньої політики Туреччини щодо Чорноморського регіону свідчить про глибокі корені та постійну трансформацію під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. З часів Османської імперії до сучасної Турецької Республіки, країна завжди прагнула зміцнити свої позиції в Чорноморському регіоні. Протягом ХХ століття, зокрема після Другої світової війни, Туреччина активно маневрувала між західним блоком та Радянським Союзом, прагнучи зберегти баланс сил та забезпечити свою безпеку. В епоху холодної війни вона стала членом НАТО, що значно вплинуло на її зовнішню політику.

Сучасні зміни у зовнішній політиці Туреччини в Чорноморському регіоні відображають нові геополітичні реалії. Після розпаду Радянського Союзу та появи нових незалежних держав Туреччина почала активно вибудовувати двосторонні відносини з країнами Чорноморського басейну. Це включало як економічну, так і політичну співпрацю. Туреччина прагне стати енергетичним хабом між Сходом і Заходом, що додатково підсилює її роль у регіоні. Крім того, анексія Криму Росією у 2014 році та конфлікт в Україні змусили Туреччину переосмислити свою стратегію та посилити співпрацю з країнами НАТО і ЄС.

Оцінка стратегічного впливу Туреччини на політичну і економічну стабільність прибережних країн показує, що її роль є значною і багатогранною. Туреччина є однією з найбільших економік регіону, і її

торгівля з прибережними країнами продовжує зростати. Через стратегічне розташування, Туреччина активно розвиває портову інфраструктуру та логістичні коридори, які сприяють економічному розвитку всього регіону. У політичному плані Туреччина часто виступає як посередник у врегулюванні конфліктів та підтримує стабільність через участь у регіональних організаціях, таких як Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС).

Роль Туреччини у вирішенні регіональних конфліктів та співпраці з міжнародними організаціями є також важливим аспектом її чорноморської політики. Туреччина неодноразово демонструвала готовність брати участь у миротворчих операціях та виступати посередником у конфліктах між країнами регіону. Її участь у таких організаціях, як НАТО, ООН, ОБСЄ та ОЧЕС, дозволяє їй активно впливати на процеси врегулювання конфліктів та зміцнення стабільності. Крім того, Туреччина бере участь у спільних військових навчаннях з іншими країнами регіону, що сприяє підвищенню рівня взаєморозуміння та довіри.

Основні виклики для Чорноморської політики Туреччини включають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Одним з головних викликів є зростаюча напруга у відносинах з Росією, особливо після анексії Криму та конфлікту в Сирії. Крім того, економічні труднощі та політична нестабільність всередині країни можуть вплинути на здатність Туреччини реалізовувати свої зовнішньополітичні амбіції. Водночас, зростання впливу Китаю в регіоні, через ініціативу "Один пояс, один шлях", створює нові виклики та конкуренцію для Туреччини.

Перспективи розвитку Чорноморської політики Туреччини включають можливості для посилення співпраці з ЄС та країнами НАТО, розширення економічних зв'язків з прибережними країнами та поглиблення регіональної інтеграції. Туреччина може стати ключовим гравцем у забезпеченні енергетичної безпеки Європи через розвиток проектів транспортування газу та нафти. Також важливим напрямом може стати розвиток туризму та

екологічних ініціатив, що сприятиме економічному зростанню та зміцненню зв'язків між країнами регіону.

У підсумку, дослідження показує, що Туреччина здатна ефективно балансувати між різними геополітичними силами, зберігаючи свою незалежність та просуваючи національні інтереси. Водночас, їй необхідно бути готовою до нових викликів та швидко реагувати на зміни у міжнародному середовищі. Туреччина має потенціал для подальшого зміцнення свого впливу в Чорноморському регіоні, що сприятиме не тільки її власному розвитку, але й стабільності та процвітанню всього регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадім. Еволюція регіональної політики Турецької Республіки. Київ, 2017. 208 с.
2. Воротнюк М.О. Євроатлантична політика Туреччини: уроки для України // Стратегічні пріоритети. 2007. № 3. С. 172.
3. Зінько С. Основні напрями зовнішньої політики Туреччини на сучасному етапі // <http://www.niss.od.ua/p/213.doc> (дата звернення: (28.03.2024))
4. Зовнішня політика Туреччини URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Зовнішня_політика_Туреччини (дата звернення: (28.03.2024))
5. Мавріна О. Стратегічне партнерство в зовнішньополітичній практиці Туреччини. Сходознавство. 2012. № 59. С. 48–81.
6. Машевський О. Вплив європейської інтеграції на формування зовнішньої політики Турецької республіки. Європейські історичні студії: електронний журнал URL:<http://eustudies.history.knu.ua/oleg-mashevskiy-andrij-bojko-vplyv-yevropejskoyiintegratsiyi-na-formuvannya-zovnishnoyi-polityky-turetskoyi-respubliky>. (дата звернення: (28.03.2024))
7. Мощенко О. Пріоритетні напрями зовнішньої політики Туреччини у Близькосхідному регіоні. Стратегічні пріоритети. 2013. № 4. С. 183–191.
8. Нова зовнішня політика Туреччини URL: https://adastra.org.ua/blog/nova-zovnishnya-politika-turechchini-peredumovi-osoblivosti-ta-uroki-dlya-ukrayini_1 (дата звернення: (28.03.2024))
9. Рижков М. М. Геополітичний вибір для Туреччини: досвід для України. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Київ, 2010. №93. С. 17–22.
10. Чубрикова О. Зовнішньополітична стратегія Туреччини до 2023 р. у програмних документах Партії справедливості та розвитку. Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки». 2013. № 29. С. 26–31.

11. Baldiran, S., Gençer, H., & Bayer, D. (2022). The Importance of the 1936 Montreux Convention for the Black Sea Security: A Close Look into Russia-NATO Controversy on the RussianUkrainian Conflict in 2022. *Information & Security: An International Journal*, 51(1), 11–23.
12. Çetiner, Y. (2022, August 22). Ukraine gives its first MİLGEM Ada class corvette the name “Hetman Ivan Mazepa.” *Overt Defense*. Retrieved from <https://www.overtdefense.com/2022/08/22/ukraine-names-its-first-milgem-ada-class-corvette-hetman-ivan-mazepa/> (дата звернення: (28.03.2024))
13. Ergocun, G. (2022). Over 38,500 vessels pass through Istanbul Strait in 2021. *Anadolu Ajansı*. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/economy/over-38-500-vessels-pass-through-istanbul-strait-in-2021/2490943> (дата звернення: (28.03.2024))
14. Fahim, K. (2022, July 22). Russia and Ukraine agree to release blockaded grain exports. *The Washington Post*. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/world/2022/07/22/ukraine-grain-deal-turkey-russia/> (дата звернення: (28.03.2024))
15. Interview by Mr. Ahmet Davutoğlu published in AUC Cairo Review (Egypt). URL: https://www.mfa.gov.tr/interview-by-mr_-ahmet-davuto%C4%9Flu-published-in-auc-cairo-review-_egypt_-on-12-march-2012.en.mfa. (дата звернення: 4.05.2021).
16. Impact of the Ukraine-Russia conflict on global food security and related matters under the mandate of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2022). FAO. Retrieved from <https://www.fao.org/3/nj164en/nj164en.pdf> (дата звернення: (28.03.2024))
17. Kasapoğlu, C., & Coffey, L. (2023). A New Black Sea Strategy for a New Black Sea Reality. *Hudson Institute*.
18. Kivalov, S. (2023). The “Sea Factor” in regional cooperation: The impact of the russo-ukrainian war. *Lex Portus*, 9(2), 22. <https://doi.org/10.26886/2524-101x.9.2.2023>. (дата звернення: (28.03.2024))

19. Koru, S. (2017). Turkey's Black Sea Policy: Navigating between Russia and the West. Foreign Policy Research Institute. Retrieved from <https://www.fpri.org/article/2017/07/turkeys-black-sea-policy-navigating-russia-west/> (дата звернення: (28.03.2024))
20. Kucera, J. (2016). Russia claims “mastery” over Turkey in Black Sea. Eurasianet. Retrieved from <https://eurasianet.org/russia-claims-mastery-over-turkey-black-sea> (дата звернення: (28.03.2024))
21. Morrow, S. (2022). Capacity increase of Southern Gas Corridor “accurate”: Turkish president. Anadolu Ajansı. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/capacity-increase-of-southern-gas-corridor-accurate-turkish-president/2605660> (дата звернення: (28.03.2024))
22. On Navy Day, Putin says United States is main threat to Russia. (2022, July 31). Reuters. Retrieved from <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/putin-says-russian-navy-get-new-hypersonic-missiles-soon-2022-07-31/> (дата звернення: (28.03.2024))
23. President Erdoğan addresses “Balkan Countries Chiefs of Defense Conference”. (2016). Presidency Of The Republic Of Turkey. Retrieved from <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/43924/suriyede-tum-kirmizi-cizgilerin-asilmasina-ragmen-bir-adim-atilmadi> (дата звернення: (28.03.2024))
24. Savvidis, P. (2022, April 12). Turkey: “blue homeland” exercise launched in Eastern Mediterranean, Aegean and Black Sea. Greek City Times. Retrieved from <https://www.greekcitytimes.com/2022/04/12/turkey-blue-homeland-exercise/> (дата звернення: (28.03.2024))
25. Turkey desires “peaceful” Black Sea says Erdogan. (2021). Anadolu Ajansı. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkey-desires-peaceful-black-sea-says-erdogan/2204800> (дата звернення: (28.03.2024))
26. Ülke, A. D., & Arslan, I. (2021). Rethinking of Turkey's geopolitics together with Eastern Mediterranean. Turkish perspective. Kwartalnik “Bellona,” 705(2), 45–66. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.0340> (дата звернення: (28.03.2024))

27. Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадім. Еволюція регіональної політики Турецької Республіки: дис. канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 2017. 208 с.
28. . Рижков М. М. Геополітичний вибір для Туреччини: досвід для України. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Київ, 2010. №93. С. 17-22. Interview by Mr. Ahmet Davutoğlu published in AUC Cairo Review (Egypt). URL: https://www.mfa.gov.tr/interview-by-mr_-ahmet-davuto%C4%9Flu-published-in-auc-cairo-review-_egypt_-on-12-march-2012.en.mfa. (дата звернення: 4.05.2021).
29. A New Black Sea Strategy for a New Black Sea Reality URL: <http://media.hudson.org.s3.amazonaws.com/A+New+Black+Sea+Strategy+for+a+New+Black+Sea+Reality.pdf> (дата звернення: 02.05.2024)
30. Turkey's Middle East Policy: Vectors, Aims and Results URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1018598> (дата звернення: 02.05.2024)
31. Turkey's Evolving Approach to the Black Sea and the South Caucasus Region URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-19-4037-8_4 (дата звернення: 02.05.2024)
32. The Aspects of International Communication: Strategic Partnership of Ukraine and Turkey URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/spp-2022-0006/html> (дата звернення: 02.05.2024)
33. Global Britain' and the Black Sea region URL: <https://www.geostrategy.org.uk/app/uploads/2022/03/SBIPP07-29032022-1.pdf> (дата звернення: 02.05.2024)
34. On the issue of sustainable development of tourism in the Black Sea countries URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/on-the-issue-of-sustainable-development-of-tourism-in-the-black-sea-countries> (дата звернення: 02.05.2024)
35. Foreign Policy Issues of the Republic of Turkey and the United States in the Period after the End of the Cold War until the 2020 URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1206186> (дата звернення: 02.05.2024)

36. Projections of Tourist Arrivals in the Eastern Black Sea Region of Turkey URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/aucbd/issue/52310/688738> (дата звернення: 02.05.2024)
37. Historical roots of Türkiye's Black Sea policy URL: <https://analytics.intsecurity.org/en/turkiye-policy-towards-the-black-sea-region/> (дата звернення: 02.05.2024)
38. The Political Economy of Black Sea between Russia & Turkey URL: https://www.researchgate.net/publication/355477522_The_Political_Economy_of_Black_Sea_between_Russia_Turkey (дата звернення: 02.05.2024)
39. The shifting balance of power in the Black Sea URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/turkey-black-sea/> (дата звернення: 02.05.2024)
40. THE BLACK SEA REGION IN TURKISH FOREIGN POLICY STRATEGY URL: https://carnegieendowment.org/files/turkey_black_sea_report_eng.pdf (дата звернення: 02.05.2024)
41. The Black Sea Region in Modern Russian-Turkish Cooperation: Geo-Strategic Aspect URL: <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/1583/pdf> (дата звернення: 02.05.2024)
42. Turkey Black Sea vectors URL: https://www.shutterstock.com/search/turkey-black-sea?image_type=vector (дата звернення: 02.05.2024)
43. The Black Sea Region in Modern Russian-Turkish Cooperation: Geo-Strategic Aspect URL: https://www.researchgate.net/publication/288228916_The_Black_Sea_Region_in_Modern_Russian-Turkish_Cooperation_Geo-Strategic_Aspect (дата звернення: 02.05.2024)

44. Turkey and the West: In Search For A Credible Black Sea Strategy URL: <https://caucasuswatch.de/en/insights/turkey-and-the-west-in-search-for-a-credible-black-sea-strategy.html> (дата звернення: 02.05.2024)

45. Turkey as a regional security actor in the Black Sea, the Mediterranean, and the Levant Region URL: <https://www.cmi.no/publications/7820-turkey-as-a-regional-security-actor-in-the-black-sea-the-mediterranean-and-the-levant-region> (дата звернення: 02.05.2024)

46. The Ukraine-Turkey defense partnership with the potential to transform Black Sea and Euro-Atlantic security URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/the-ukraine-turkey-defense-partnership-with-the-potential-to-transform-black-sea-and-euro-atlantic-security/> (дата звернення: 02.05.2024)

47. Зовнішня політика Туреччини URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Зовнішня_політика_Туреччини (дата звернення: 17.02.2024)

48. Мавріна О. Стратегічне партнерство в зовнішньополітичній практиці Туреччини. Сходознавство. 2012. № 59. С. 48–81.

49. Машевський О. Вплив європейської інтеграції на формування зовнішньої політики Турецької республіки. Європейські історичні студії: електронний журнал URL: <http://eustudies.history.knu.ua/oleg-mashevskiy-andrij-bojko-vplyv-yevropejskoyiintegratsiyi-na-formuvannya-zovnishnoyi-polityky-turetskoyi-respubliky>. (дата звернення: 17.02.2024)

50. Мощенко О. Пріоритетні напрями зовнішньої політики Туреччини у Близькосхідному регіоні. Стратегічні пріоритети. 2013. № 4. С. 183–191.

51. Чубрикова О. Зовнішньополітична стратегія Туреччини до 2023 р. у програмних документах Партії справедливості та розвитку. Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки». 2013. № 29. С. 26–31.